

نماز

(شرائط نماز، واجبات، ارکان، اذکار مستحب پس از نماز، نمازهایی که دارای سبب هستند، نماز عیدین، استسقاء، استخاره، نماز ورشیدگرفتگی یا ماه گرفتگی، نماز میت در این رساله گنجانده شده است)

و به دنبال آن رساله‌ی علامه عبدالعزیز بن باز رحمته الله در مورد روش نماز رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم و احکام نماز و طهارت مریض خواهد آمد

تألیف:

الشیخ صالح بن علی الخلیفة

ترجمه:

اسحاق دبیری رحمته الله

۱۳۸۴/۱۴۲۶ هـ

این کتاب از سایت کتابخانه‌ی عقیده دانلود شده است.

www.aqeedeh.com

book@aqeedeh.com

آدرس ایمیل:

سایت‌های مفید

www.aqeedeh.com

www.islamtxt.com

www.shabnam.cc

www.kalemeh.tv

www.islamtape.com

www.blestfamily.com

www.islamworldnews.com

www.islamage.com

www.islamwebpedia.com

www.islampp.com

www.zekr.tv

www.mowahedin.com

www.sadaislam.com

www.islamhouse.com

www.bidary.net

www.tabesh.net

www.farsi.sunnionline.us

www.sunni-news.net

www.mohtadeen.com

www.ijtehadat.com

www.nourtv.net

www.videofarsi.com

بسم الله الرحمن الرحيم

فهرست مطالب

جایگاه نماز در اسلام.....	۴
مقدمه: بقلم عبدالمحسن بن محمد العجیمی.....	۵
مقدمه عالم بزرگوار جناب علامه دکتر عبدالله بن عبدالرحمن بن جبرین عضو هیئت کبار علماء.....	۷
تقدیر و تشکر.....	۸
تعریف نماز.....	۹
مشروعیت و فضیلت نماز.....	۱۰
جایگاه نماز نزد رسول الله ﷺ.....	۱۴
آنچه که مستحب است به هنگام اذان گفته شود.....	۱۶
اول: باب طهارت و پاکیزگی.....	۱۷
وضو و احکام آن.....	۱۷
چگونگی وضو.....	۱۷
شرایط وضو.....	۱۹
فرائض وضو.....	۲۰
نواقض وضو.....	۲۰
واجبات وضو.....	۲۱
دوم: باب نماز.....	۲۲

۲۲	شرائط نماز
۲۳	ارکان نماز
۲۴	فضیلت تکبیره احرام
۲۵	واجبات نماز
۲۶	انجام آنچه در نماز مباح می باشد
۲۷	(مکروهات نماز) انجام آنچه در نماز مکروه می باشد
۲۷	آنچه نماز را باطل می کند (مبطلات نماز)
۲۸	اوقات نماز
۲۹	تعیین اوقات نماز
۳۰	(سنت تحیت المسجد) بزرگداشت و احترام مسجد
۳۰	سنت های نماز
۳۰	۱- سنت های رواتب
۳۲	۲- سنت های قولی و فعلی در نماز
۳۴	نگاه کردن به جای سجده و نهی از نگاه کردن به آسمان به هنگام نماز
۳۵	فضیلت سنت سواک
۳۵	فضیلت صف اول
۳۶	خلاصه احکام سجده سهو
۳۶	مسئله اول در مورد سلام دادن پیش از اتمام نماز
۳۶	مسئله دوم در مورد زیاده خواندن نماز
۳۶	مسئله سوم در مورد ترک یکی از ارکان نماز
۳۷	مسئله چهارم در مورد شک در عدد رکعات
۳۷	مسئله پنجم در مورد ترک تشهد اول

اذکار مشروع و مسنون بعد از سلام دادن از نماز	۳۷
فضیلت نماز جماعت و رفتن به مساجد	۳۹
ستره ^۱ در نماز	۴۱
فضیلت نماز جمعه	۴۲
فضیلت زود به مسجد رفتن در روز جمعه	۴۲
آنچه که لازم است در روز جمعه انجام شود	۴۳
اعمالی که مکروه است انجام دادن آنها در مسجد در حالیکه امام خطبه می‌خواند	۴۳
۱- نماز عیدین	۴۴
۲- نماز استخاره (طلب خیر از خداوند)	۴۵
۳- تحیت المسجد	۴۶
۴- نماز خورشیدگرفتگی و ماه‌گرفتگی	۴۶
۵- نماز طلب باران	۴۷
۶- نماز میت	۴۷
روش نماز رسول الله ﷺ	۵۰
احکام نماز و طهارت مریض	۶۱
طهارت مریض دارای چند حالت می‌باشد	۶۵
چگونگی نماز مریض	۶۷
منابع کتاب	۷۱

جایگاه نماز در اسلام

شرائط نماز و واجبات و ارکان و اذکاری که مستحب است پس از نماز خوانده شود، و نیز نمازهایی که دارای سبب هستند مانند نماز عیدین، نماز استسقاء، نماز استخاره، نماز خورشیدگرفتگی یا ماه‌گرفتگی و نماز میت در این رساله گنجانده شده است. و به دنبال آن رساله عالم بزرگوار شیخ عبدالعزیز بن باز رحمته الله علیه در مورد روش نماز رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم، و احکام نماز و طهارت مریض خواهد آمد. از خداوند متعال عفو و مغفرت را برای خود و برای آنها و پدران و مادرانمان و برای هر کسی که این کتاب را مطالعه و به آن عمل می‌نماید و برای تمام مسلمین مسئلت می‌نمایم.

إسحاق بن عبدالله دبیری

ریاض ۱۳۸۴/۷/۱ هجری شمسی

مقدمه: بقلم عبدالمحسن بن محمد العجیمی

حمد و ثنا و ستایش سزاوار خداوند است و بس. درود و سلام بر روان پاک پیامبر خدا آل و یاران و پیروان او باد.

اما بعد: بر هیچ زن و مرد مسلمانی منزلت و جایگاه نماز پوشیده نیست. نماز ستون محکم دین و یکی از ارکان مهم آن است، و نماز آخرین وصیت پیامبر ﷺ برای امتش است، و نماز اولین عمل انسان است که در روز قیامت در مورد آن بازخواست خواهد شد، که اگر نماز انسان مورد قبول قرار گرفت سایر اعمال وی مقبول، و اگر نمازش فاسد و مردود شد در قیامت زیانمند می‌شود. چنانکه در حدیث صحیح آمده است نماز نور است پیامبر ﷺ می‌فرماید: «الصَّلَاةُ نُورٌ». نماز در روز قیامت صاحبش را در زیر سازه مرحمت خداوند قرار می‌دهد و نمازگزار در ضمن آن هفت گروهی است که در قیامت خداوند آنها را در زیر سایه رحمت خود قرار می‌دهد. پیامبر ﷺ در مورد آن می‌فرماید: «وَرَجُلٌ قَلْبُهُ مُعَلَّقٌ بِالْمَسَاجِدِ». «مردی که دل به مساجد بسته است در ردیف آن هفت گروهی است که خداوند آنها را در زیر سایه رحمت خود قرار می‌دهد». و نشانه شأن و منزلت نماز این است که تنها فریضه‌ای است که خداوند در کتاب خود آنرا به ایمان نامگذاری کرده است و می‌فرماید: ﴿وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُضِيعَ إِيمَانَكُمْ﴾ [البقرة: ۱۴۳].

«خداوند نماز شما را ضایع نمی‌گرداند».

و پیامبر ﷺ هدایت و رحمت آنرا به عهد و پیمان میان نمازگزاران و کافران توصیف نموده: «الْعَهْدُ الَّذِي بَيْنَنَا وَبَيْنَهُمُ الصَّلَاةُ فَمَنْ تَرَكَهَا فَقَدْ كَفَرَ».

«عهد و پیمانی که در میان ما مسلمانان و میان کافران هست، نماز است که هر کسی آنرا ترک کند کافر می‌شود».

و پیامبر ﷺ توضیح داده که ترک نماز منجر به شرک و کفر می‌شود و فرموده: «بَيِّنَ الرَّجُلُ وَبَيِّنَ الشَّرْكَ أَوْ الْكُفْرَ تَرْكُ الصَّلَاةِ».

«فرق میان انسان مسلمان و شرک و کفر ترک نماز است».

پیامبر ﷺ با وجود آن همه مهربانی که داشته است، قصد نموده که کسانی که مسجد به نماز حاضر نمی‌شوند خانه‌هایشان را بر سر آنها خراب کند و بسوزاند و خداوند در قرآن بیان فرموده که ترک نماز سبب داخل شدن در آتش می‌شود. و درباره اهل دوزخ می‌فرماید: ﴿مَا سَلَكَكُمْ فِي سَقَرٍ ۚ قَالُوا لَمْ نَكُ مِنَ الْمُصَلِّينَ ۚ﴾ [المدثر: ۴۲-۴۳].

«چه چیزی شما را به دوزخ وارد نمود؟! می‌گویند ما از نمازگزاران نبودیم.»

خواننده محترم این موضوع مبارک که در پیش روی دارید، شامل فائده‌های فراوان و ویژگی‌های خاصی است که مؤلف آن جناب آقای شیخ صالح الخلیفه -خداوند توفیق را به او عنایت فرماید-. در این رساله آنچه که متعلق به نماز است مانند شروط و ارکان واجبات و سنت‌ها و اذکار مستحب بعد از نماز در آن بیان داشته است. به اضافه احکام نمازهایی که دارای سبب هستند. مانند نماز عیدین و نماز (استسقاء)، نماز طلب باران و نماز ماه‌گرفتگی و غیره.

و بنده آن را مطالعه نموده و دیدم که جمع‌بندی خوبی کرده، و آنرا با شیوه زیبا و عبارات روان و واضح تقدیم داشته است، و از خداوند مسئلت می‌نمایم که آنرا در میزان اعمال صالح وی قرار دهد. بنابراین لازم است که هر زن و مرد مسلمانی که می‌خواهد در مورد نماز به بحث و جستجو بپردازد و از آن آگاهی پیدا کند این رساله نفیس را به دست آورده و دیگران را به آن تشویق و راهنمایی کند و از خداوند متعال مسئلت می‌نمایم که به منت و کرم خود اخلاص در اقوال و اعمال را نصیب ما فرماید.

آخرین دعای من این است که می‌گویم حمد و ستایش یزدانی را سزا است که خداوندگار جهانیان است و درود و رحمت بر روان پاک پیامبر ما محمد و آل و یاران او باد.

نوشته: عبدالمحسن بن محمد العجیمی

مدیر اداره ارشاد شعبه هیئت امر بمعروف و نهی از منکر منطقه ریاض

امام و خطیب مسجد جامع فاطمه الزهراء

محلة المرسلات - شنبه ۱۴۲۶/۶/۸ ه.ق

مقدمه عالم بزرگوار جناب علامه دکتر عبدالله بن عبدالرحمن بن جبرین عضو هیئت کبار علماء

حمد و ستایش تنها لایق ذات الله است و درود و سلام بر محمد و آل و یاران او باد. اما بعد: این رساله مختصر را که برادر دینی جناب شیخ صالح بن علی الخلیفه نوشته است مطالعه نمودم که در آن ارکان نماز و واجبات نماز و سنت‌های قولی و فعلی و اذکار و ادعیه مشروع پس از نماز فرض را ذکر نموده. آنچه را که اختیار و انتخاب نموده مورد استفاده است و نیز به بحث و بیان نمازهایی که دارای سبب هستند مانند نماز عیدین، نماز طلب باران، نماز آیات (کسوف)، نماز استخاره و نماز میت پرداخته است. چرا که این رساله دارای فائده علمی است و بسیاری از مردم به نسبت این عبادت جاهل و نادان هستند. خداوند به مؤلف جزای خیر عطا فرماید و با علم او به مسلمانان نفع برساند خداوند عالم‌تر است - و درود و سلام خداوند بر محمد و آل و یاران او باد.

عبدالله بن عبدالرحمن الجبرین ۱۴۲۴/۹/۳ هـ ق

تقدیر و تشکر

حمد و ستایش سزاوار خداوند و پروردگار جهانیان است و او را سپاس گذارم که مرا توفیق بخشید برای تألیف این کتاب که در آن به بحث و بیان رکن دوم از ارکان اسلام که واجب است بر هر مرد و زن مسلمانی که به خوبی آنرا بشناسد می پردازد و آن عبارت از نماز و شروط و ارکان واجبات و سنت های آن است به اضافه نمازهایی که دارای سبب هستند مانند نماز عیدین، نماز آیات (خورشید گرفتگی و ماه گرفتگی) نماز (استسقاء)، طلب باران، نماز استخاره، و نماز میّت. بسیاری از مسلمانان به خوبی با این نمازها آشنائی ندارند و واجب است که آنها را یاد بگیرند و به فرزندان و خانواده خود یاد دهند و بنده لازم است تشکر کنم از برادران بزرگوار که عبارتند از جناب شیخ عبدالمحسن العجیمی خطیب و پیش نماز مسجد جامع فاطمه الزهراء که این کتاب را مطالعه و تصحیح و برای آن مقدمه نوشته است.

و همچنین جناب شیخ حمد العبدالله الوهیبی خطیب و پیش نماز مسجد شیخ محمد بن عبد الوهاب در محله ملک فهد و شیخ خالد العلی الخلیفه خطیب و پیش نماز مسجد الروضه و استاد فهد السلامه پیش نماز مسجد حسن بن طالب در محله الصحافه و از خداوند می خواهم که در دنیا و آخرت آنها را موفق گرداند.

تعریف نماز

صلاه در لغت به معنی دعاء است. خداوند در قرآن می‌فرماید: ﴿وَصَلِّ عَلَيْهِمْ إِنَّ صَلَاتَكَ سَكَنٌ لَهُمْ﴾ [التوبه: ۱۰۳].

«برای آنان دعاء و طلب آمرزش کن که قطعاً دعا و طلب آمرزش تو مایه آرامش ایشان می‌شود».

شرعاً صلاه (نماز) عبارت است از گفتار و کردار مخصوصی در اوقات مخصوص که با تکبیر یعنی گفتن (الله اکبر) شروع می‌شود و با تسلیم یعنی گفتن «السلام علیکم ورحمة الله» ختم می‌شود.

پنج فرض در شبانه روز بر پیامبر ﷺ و امتش در شبی که او به مسجد الأقصى و از آنجا به آسمان‌ها برده شد فرض گردید که در میزان حسنات انسان‌ها پنجاه فریضه محسوب می‌شود و رسول الله ﷺ اندازه رکعات و اوقات نمازها را مشخص فرموده که عبارت است از ظهر چهار رکعت، عصر چهار رکعت، مغرب سه رکعت، عشاء چهار رکعت، صبح دو رکعت. **إِنْ شَاءَ اللَّهُ** بعداً در جایی دیگر از این کتاب تعیین اوقات نمازها را بیان می‌کنیم: پیامبر ﷺ فرموده: «مَنْ صَلَّى الْعِشَاءَ فِي جَمَاعَةٍ فَكَأَنَّمَا قَامَ نِصْفَ اللَّيْلِ وَمَنْ صَلَّى الصُّبْحَ فِي جَمَاعَةٍ فَكَأَنَّمَا صَلَّى اللَّيْلَ كُلَّهُ» «کسی که نماز عشاء را همراه جماعت بخواند همانند کسی است که تا نیمی از شب را نماز خوانده باشد و کسی که نماز صبح را همراه جماعت بخواند مانند کسی است که تمام شب بیدار و نماز خوانده است».

و این لطف و مرحمتی از جانب پروردگار است برای این که نمازی تا نماز دیگر کفاره لغزش‌هایی است که در آن فاصله انسان مرتکب می‌شود مادامیکه از گناهان کبیره پرهیز شود.

مشروعیت و فضیلت نماز

نماز رکن دوم از ارکان پنجگانه اسلام بعد از شهادتین است و به دنبال آن زکات، سپس روزه رمضان، سپس حج بیت الله الحرام برای کسی که توانایی مالی و جسمی داشته باشد. خداوند در سوره بقره می‌فرماید: ﴿الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِالْغَيْبِ وَيُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ﴾ [البقرة: ۱-۳].

«الم (بزرگ است خداوندی که این کتاب عظیم را، از حروف ساده الفبا به وجود آورده) (۱) آن کتاب با عظمتی است که شک در آن راه ندارد، و مایه هدایت پرهیزکاران است (۲) پرهیزکاران) کسانی هستند که به غیب (آنچه از حس پوشیده و پنهان است) ایمان می‌آورند، و نماز را برپا می‌دارند، و از تمام نعمت‌ها و مواهبی که به آنان روزی داده‌ایم، انفاق می‌کنند (۳)».

و خداوند در سوره معارج می‌فرماید: ﴿إِذَا مَسَّهُ الشَّرُّ جَزُوعًا ۖ وَإِذَا مَسَّهُ الْخَيْرُ مَنُوعًا ۚ إِلَّا الْمُصَلِّينَ ۚ الَّذِينَ هُمْ عَلَى صَلَاتِهِمْ دَائِمُونَ﴾ [المعارج: ۲۰-۲۳].

«هنگامیکه بدی به او رسد سخت بی‌تاب و بی‌قرار می‌گردد* و زمانی که خوبی به او می‌رسد مانع دیگران می‌شود (و بخل می‌ورزد)* مگر نمازگزاران، آنها که نمازها را به موقع می‌خوانند و بر آن مداومت و مواظبت دارند».

و خداوند فرموده:

﴿حَفِظُوا عَلَى الصَّلَوَاتِ وَالصَّلَاةِ الْوُسْطَىٰ وَقُومُوا لِلَّهِ قَانِتِينَ﴾ [البقرة: ۲۳۸].

«در انجام نمازها بویژه نماز عصر محافظت ورزید و فروتنانه برای خدا بپاییزید».

نماز ستون اسلام و رکنی است که بواسطه آن میان اسلام و کفر جدایی انداخته می‌شود. چنانکه پیامبر ﷺ می‌فرماید: «بين الرجل والشرك (أو الكفر) ترك الصلاة». «میان انسان مسلمان و شرک یا کفر ترک نماز است»^(۱). [به روایت امام مسلم].

۱- اگر شخصی نماز نخواند و مدعی اسلام باشد میان آن شخص و شخص کافری فرقی وجود ندارد (مترجم).

و پیامبر ﷺ فرموده: «الْعَهْدُ الَّذِي بَيْنَنَا وَبَيْنَهُمُ الصَّلَاةُ فَمَنْ تَرَكَهَا فَقَدْ كَفَرَ». «عهد و پیمانی که میان ما مسلمانان و کافران هست نماز است، و هر کسی نماز را ترک کند کافر می‌شود».

و نماز اولین عملی است که در روز قیامت در مورد آن از بندگان بازخواست می‌شود که اگر نمازش صحیح و مورد قبول قرار گرفت بقیه اعمال وی صحیح و مورد قبول قرار می‌گیرند و اگر نماز مورد قبول قرار نگرفت، سایر اعمال وی مردود می‌شوند همچنانکه پیامبر ﷺ فرموده: «إِنَّ أَوَّلَ مَا يُحَاسَبُ بِهِ الْعَبْدُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مِنْ عَمَلِهِ صَلَاتُهُ فَإِنْ صَلَحَتْ فَقَدْ أَفْلَحَ وَأَنْجَحَ وَإِنْ فَسَدَتْ فَقَدْ خَابَ وَخَسِرَ». «اولین چیزی که در روز قیامت از اعمال انسان بازخواست می‌شود نماز او است، که اگر نماز مورد قبول قرار گرفت، به تحقیق آن انسان رستگار و پیروز شده است، و اگر نماز فاسد و مورد قبول قرار نگرفت به تحقیق آن انسان ضررمند شده است». [به روایت از ترمذی] نماز پس از شهادتین بزرگ‌ترین ارکان اسلام است و رابطه میان بنده و پروردگار است که بر وی فرض نموده و خداوند جایگاه نماز را بزرگ گردانیده و بیشتر از هشتاد مورد در قرآن نمازگزاران را مدح و ستایش نموده و نماز همانند سر در بدن است.

از پیامبر ﷺ سؤال شد که چه عملی نیکوتر است، فرمود: «الصلاة في وقتها» «نماز به موقع» و سؤال شد پس از نماز؟ فرمود: «بر الوالدین». «نیکی با پدر و مادر» عرض شد پس از نیکی با پدر و مادر ای رسول خدا؟ فرمود: «الجهاد في سبيل الله». «جهاد در راه خدا». نماز نور چشم مسلمانان موحد است.

نماز نور چشم موحدان است و مؤمنین با پیروی از پیامبر ﷺ هرگاه دچار غم و اندوهی شدند به نماز پناه می‌برند و به وسیله نماز غم و اندوه خود را برطرف می‌کنند و نماز گناهان را محو می‌کند.

چنانکه پیامبر ﷺ فرموده: «أَرَأَيْتُمْ لَوْ أَنَّ نَهْرًا بَبَابِ أَحَدِكُمْ، يَغْتَسِلُ فِيهِ كُلَّ يَوْمٍ خَمْسًا، مَا تَقُولُ ذَلِكَ يُبْقِي مِنْ دَرْنِهِ. قَالُوا لَا يُبْقِي مِنْ دَرْنِهِ شَيْئًا. قَالَ: فَذَلِكَ مِثْلُ الصَّلَوَاتِ

الْحُمْسِ ، يَمْحُو اللَّهُ بِهَا الْخَطَايَا».

«به من بگویند که اگر رودخانه‌ای از نزدیک خانه یکی از شما روان باشد و روزانه پنج بار در آن غسل کند آیا چرک و کثافتی بر روی آن باقی می‌ماند؟ پیامبر ﷺ فرمود: این نمونه نمازهای پنجگانه است که خداوند بواسطه آنها گناهان را محو می‌سازد». [متفق علیه].

و پیامبر ﷺ به ما دستور فرموده که از نمازهایمان مواظبت کنیم و فرموده: «مَنْ حَافِظَ عَلَيْهَا كَانَتْ لَهُ نُورًا وَبُرْهَانًا وَنَجَاةٌ مِنَ النَّارِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، وَمَنْ لَمْ يُحَافِظْ عَلَيْهَا لَمْ تَكُنْ لَهُ نُورًا وَلَا نَجَاةٌ وَلَا بُرْهَانًا، وَكَانَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مَعَ قَارُونَ وَفِرْعَوْنَ وَهَامَانَ وَأَبِي بَنِي خَلْفٍ». «کسی که بر نمازهای پنجگانه مواظبت کند در روز قیامت نمازهایش برای او نور و دلیل و مایه نجات هستند. اما کسی که بر آنها مواظبت نکند نه نوری و نه دلیلی برای نجات وی وجود ندارد و همراه قارون و فرعون و ابی بن خلف حشر می‌شود». [به روایت امام احمد و طبرانی].

و پیامبر ﷺ فرموده: «مَا مِنْ امْرِئٍ مُسْلِمٍ تَحَضَّرَهُ صَلَاةٌ مَكْتُوبَةٌ فَيُحْسِنُ وُضُوءَهَا وَخُشُوعَهَا وَرُكُوعَهَا إِلَّا كَانَتْ كَفَّارَةً لِمَا قَبْلَهَا مِنَ الذُّنُوبِ مَا لَمْ يَأْتِ كَبِيرَةً وَذَلِكَ الدَّهْرُ كُلُّهُ». «هیچ فرد مسلمانی نیست که هنگام نمازهای فریضه به خوبی وضو می‌گیرد و به خوبی خشوع و رکوع آنرا انجام می‌دهد مگر اینکه آن نماز کفاره گناهان پیشین می‌شود مادامیکه گناه کبیره را انجام ندهد و این در طول عمر تکرار می‌شود».

پیامبر ﷺ در حالیکه نزدیک بود به ملکوت اعلی بیوندد می‌فرمود: «الصَّلَاةُ الصَّلَاةُ وَمَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ». «از نمازهایتان محافظت کنید و با بردگان و کنیزان خود به خوبی رفتار نمائید».

و همچنین خلیفه دوم عمر فاروق رضی الله عنه هنگامیکه نزدیک بود جانش را به جان‌آفرین تسلیم کند بعد از ضربه زدن مجوسی خیث فیروز ابولؤلؤ می‌فرمود: «لَا حَظَّ فِي الْإِسْلَامِ لِمَنْ تَرَكَ الصَّلَاةَ». «در اسلام برای کسی که نماز را ترک کند سهمی نیست».

از جمله احادیثی که درباره نماز از پیامبر ﷺ روایت شده‌اند این است که می‌فرمود:

«حُبِّبَ إِلَيَّ مِنْ دُنْيَاكُمْ الطَّيِّبُ وَالنِّسَاءُ وَجُعِلَتْ قُرَّةُ عَيْنِي فِي الصَّلَاةِ». «در این دنیای شما سه چیز در نزد من محبوب هستند: ۱. بوی خوش، ۲. زن و ۳. نور چشم من در نماز است»، و فرمود: «أَرْحَنًا بِهَا يَا بِلَالُ». «یعنی برای برپایی نماز اقامه بگو ای بلال».

بپرهیز ای برادر مسلمان از اینکه نماز بی‌روح و بی‌جان بخوانی، سعی کن با قلب در نمازهایت حضور پیدا کنی زیرا تو با پروردگارت در حال مناجات هستی.

پیامبر ﷺ می‌فرماید: «فَإِنَّ الْمُسْلِمَ إِذَا كَبَّرَ تَكْبِيرَةَ الْإِحْرَامِ ثُمَّ صَلَّى صَلَاتَهُ كُلَّهَا ثُمَّ انْصَرَفَ فَقَدْ لَا يَحْسَبُ لَهُ إِلَّا عَشْرَهَا أَوْ تِسْعَهَا أَوْ ثَمَنَهَا أَوْ سَبْعَهَا أَوْ سِدْسَهَا أَوْ خَمْسَهَا أَوْ رُبْعَهَا». «بتحقیق مسلمان هرگاه تکبیر احرام گفت سپس نمازش را خواند سپس از نماز برگشت ممکن است برای او حساب نمی‌شود مگر یک دهم یا یک نهم یا یک هشتم یا یک هفتم یا یک ششم یا یک پنجم یا یک چهارم نمازش».

بعضی‌ها هستند بعدی در نمازشان غافل هستند، که بعد از نماز، نمازشان را به کهنه‌ی پیچیده می‌شود و به روی آنها انداخته می‌شود.

بر مسلمان واجب است بعد از اینکه وضوی کامل گرفت با نشاط و سرحال وارد نماز شود.

پیامبر ﷺ می‌فرماید: «لَا يُصَلِّيَنَّ أَحَدُكُمْ بِحَضْرَةِ الطَّعَامِ وَلَا وَهُوَ يُدَافِعُ الْأَخْبَثَيْنِ». «نباید کسی از شما در حالیکه خوراکی آماده است یا نیاز به قضای حاجت دارد نماز بخواند زیرا اینها باعث از بین رفتن خشوع و فروتنی در نماز می‌شوند در حالیکه خشوع و فروتنی اصل و مغز نماز است».

جایگاه نماز نزد رسول الله ﷺ

رسول الله ﷺ می فرماید: «حُبِّبَ إِلَيَّ مِنْ دُنْيَاكُمْ النِّسَاءُ وَالطَّيِّبُ وَجُعِلَتْ قُرَّةُ عَيْنِي فِي الصَّلَاةِ». «در این دنیای شما سه چیز در نزد من محبوب گشته اند زن صالح، بوی خوش، و نور چشمان من در نماز قرار دارد». [به روایت امام احمد].

هرگاه چیزی رسول الله ﷺ را اندوهگین می کرد فوراً به نماز پناه می برد و می فرمود: «أَرْحَنَا بِهَا يَا بِلَالُ». یعنی: «اذان بگو و بوسیله نماز مرا در آسایش و راحتی قرار بده».

در این دنیا نماز مایه آسایش و نور چشمان او بود، و ایشان از نماز و طولانی شدن آن لذت می بردند.

از ام المؤمنین عائشه صدیقه رضی الله عنها روایت شده که: شبی از شبها رسول الله ﷺ بلند شد و وضو گرفت و شروع به نماز خواندن نمود، این قدر گریست تا اینکه دامنش خیس شد، و به حدی به گریه ادامه داد تا اینکه مکانی که در آن نماز می خواند خیس شد. بلال آمد اذان گفت و نماز را اعلام کرد هنگامی که دید رسول الله ﷺ گریه می کند گفت ای رسول خدا چرا گریه می کنی در حالیکه خداوند گناهان قبلی و بعدی تو را بخشیده رسول الله ﷺ فرمود: «أَفَلَا أَكُونُ عَبْدًا شَكُورًا» «آیا نباید من بنده شاکر و سپاسگزار خدای خود باشم؟».

از ام المؤمنین عائشه رضی الله عنها روایت شده می فرماید: رسول الله ﷺ شبانه اینقدر نماز می خواند تا پاهای مبارکش شکافته می شد. عائشه رضی الله عنها می گوید عرض کردم ای رسول خدا ﷺ چرا اینقدر خودت را آزار می دهی در حالیکه خداوند گناهان پیشین و بعدی تو را بخشیده. فرمود: «أَفَلَا أَكُونُ عَبْدًا شَكُورًا» «آیا نباید من بنده شاکر و سپاسگزار باشم؟».

هنگامیکه وقت نماز می رسید بلند می شد انگار که فردی غریب است.

عائشه رضی الله عنها می فرماید: «كان رسول الله ﷺ يحادثنا ونحادثه فإذا حضرت الصلاة فكأنه لا

یعرفنا ولا نعرفه». «ما و رسول الله ﷺ با همدیگر صحبت می کردیم هنگامیکه وقت نماز فرا می رسید انگار که نه ما او را می شناسیم، نه او ما را می شناسد، زیرا نماز مایه آسایش و نور چشمان و آخرین وصیت او برای امتش بود».

می فرمود: «الصَّلَاةُ الصَّلَاةُ وَمَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ». «مواظب نمازتان باشید و با بردگان و کنیزانتان به نیکی رفتار نمائید».

آنچه که مستحب است به هنگام اذان گفته شود

خداوند می‌فرماید: ﴿رِجَالٌ لَا تُلْهِيهِمْ تِجَارَةٌ وَلَا بَيْعٌ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ وَإِقَامِ الصَّلَاةِ وَإِيتَاءِ الزَّكَاةِ يَخَافُونَ يَوْمًا تَتَقَلَّبُ فِيهِ الْقُلُوبُ وَلَا بَصَرٌ﴾ [النور: ۳۷].

«مردانی که نه تجارت آنها را از یاد خدا و برپا داشتن نماز و ادای زکات باز می‌دارد، و نه خرید و فروش، آنها از روزی می‌ترسند که دلها و چشم‌ها در آن دگرگون و زیر و رو می‌شود».

و رسول الله ﷺ فرموده: «إِذَا قَالَ الْمُؤَذِّنُ اللَّهُ أَكْبَرُ اللَّهُ أَكْبَرُ. فَقَالَ أَحَدُكُمْ اللَّهُ أَكْبَرُ اللَّهُ أَكْبَرُ. ثُمَّ قَالَ أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ. قَالَ أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ. ثُمَّ قَالَ حَيَّ عَلَى الصَّلَاةِ. قَالَ لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ. ثُمَّ قَالَ حَيَّ عَلَى الْفَلَاحِ. قَالَ لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ. ثُمَّ قَالَ اللَّهُ أَكْبَرُ اللَّهُ أَكْبَرُ. ثُمَّ قَالَ اللَّهُ أَكْبَرُ اللَّهُ أَكْبَرُ. ثُمَّ قَالَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ. قَالَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ. مِنْ قَلْبِهِ دَخَلَ الْجَنَّةَ». «هرگاه مؤذن گفت: (الله أكبر الله أكبر) شما هم بگوئید (الله أكبر الله أكبر) هرگاه مؤذن گفت (أشهد أن لا إله إلا الله) شما بگوئید (أشهد أن لا إله إلا الله) هرگاه مؤذن گفت (أشهد أن محمدًا رسول الله) شما هم بگوئید (أشهد أن محمدًا رسول الله) هرگاه مؤذن گفت (حي على الصلاة) شما بگوئید (لا حول ولا قوة إلا بالله) هرگاه مؤذن گفت (حي على الفلاح) شما بگوئید (لا حول ولا قوة إلا بالله) هرگاه مؤذن گفت (الله أكبر الله أكبر) شما هم بگوئید (الله أكبر الله أكبر) هرگاه مؤذن گفت (لا إله إلا الله) شما بگوئید (لا إله إلا الله) هرکس آنها همراه مؤذن تکرار نماید داخل بهشت می‌شود».

إن شاء الله از این به بعد به تفصیل از نماز و طهارت و متعلقات آنها بحث می‌کنیم.

اول: باب طهارت و پاکیزگی

از باب طهارت شروع می‌کنیم زیرا پاکیزگی قبل از شروع به نماز واجب است.

وضو و احکام آن

خداوند متعال می‌فرماید: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا إِذَا قُمْتُمْ إِلَى الصَّلَاةِ فَاغْسِلُوا وُجُوهَكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ إِلَى الْمَرَافِقِ وَامْسَحُوا بِرُءُوسِكُمْ وَأَرْجُلَكُمْ إِلَى الْكَعْبَيْنِ وَإِنْ كُنْتُمْ جُنُبًا فَاطَّهَّرُوا وَإِنْ كُنْتُمْ مَرْضَىٰ أَوْ عَلَىٰ سَفَرٍ أَوْ جَاءَ أَحَدٌ مِّنْكُم مِّنَ الْغَايَةِ أَوْ لَمَسْتُمُ النِّسَاءَ فَلَمْ تَجِدُوا مَاءً فَتَيَمَّمُوا صَعِيدًا طَيِّبًا فَامْسَحُوا بِوُجُوهِكُمْ وَأَيْدِيكُمْ مِنْهُ مَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيَجْعَلَ عَلَيْكُمْ مِنْ حَرَجٍ وَلَٰكِنْ يُرِيدُ لِيُطَهِّرَكُمْ وَلِيُتِمَّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكُمْ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿٦﴾﴾ [المائدة: ٦].

«ای مؤمنان هنگامیکه برای نماز بپاخواستید صورت‌ها و دست‌های خود را همراه با آرنج‌ها بشوئید و سرهای خود را مسح کنید و پاهای خود را همراه با قوزک‌ها بشوئید. اگر یکی از شما بیمار بودید یا اینکه مسافر باشید یا اینکه یکی از شما از قضای حاجت برگشته‌اید یا آمیزش جنسی با زنان کرده‌اید و در این صورت آب نیافتید با خاک پاک تیمم کنید و با آن بر صورت‌ها و دست‌های خود بکشید. خداوند نمی‌خواهد شما را به زحمت بیفکند، بلکه می‌خواهد شما را پاک سازد و نعمتش را بر شما تمام نماید، شاید شکر او را بجا آورید!».

چگونگی وضو

اولاً بسم‌الله می‌گویید و دستان خویش را سه بار می‌شوید، سپس صورتش را سه بار می‌شوید، سپس دو دست را همراه آرنج‌ها سه بار می‌شوید، سپس تمام سر را با گوشه‌ها یک بار مسح می‌نمایید، سپس پاها همراه با قوزک‌ها را سه بار می‌شوید، یک بار هم کافی است و باید از راست شروع کند. واجب است اعضاها را متوالی و پشت سر هم پیش از آنکه اعضای قبلی خشک شود بشوید. اگر آب قطع یا تمام شد، قبل از اینکه وضو کامل

شود و پیش از یافتن آب اعضای وضو خشک شدند هنگامیکه آب را یافت واجب است از نو وضو بگیرد و باید ترتیب را رعایت نماید. هنگامیکه از وضو فارغ شد می‌گوید: «أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، وَأَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ» رسول الله ﷺ می‌فرماید: «مَا مِنْكُمْ مِنْ أَحَدٍ يَتَوَضَّأُ فَيُبْلَغُ - أَوْ فَيُسْبِغُ - الْوُضُوءَ ثُمَّ يَقُولُ أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُ اللَّهِ وَرَسُولُهُ إِلَّا فُتِحَتْ لَهُ أَبْوَابُ الْجَنَّةِ الثَّمَانِيَةِ يَدْخُلُ مِنْ أَيِّهَا شَاءَ». «نیست هیچ‌کس از شما که وضوی کامل بگیرد سپس بگوید: «أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُ اللَّهِ وَرَسُولُهُ». مگر اینکه درهای بهشت بر روی وی گشوده می‌شوند از هر کدام که بخواهد وارد بهشت می‌شود». [به روایت امام مسلم] و ترمذی جمله: «اللَّهُمَّ اجْعَلْنِي مِنَ التَّوَّابِينَ ، وَاجْعَلْنِي مِنَ الْمُتَطَهِّرِينَ». را اضافه نموده است: «پروردگارا مرا از زمره توبه‌کنندگان و پاکیزگان قرار بده».

رسول الله ﷺ می‌فرماید: «إِذَا تَوَضَّأَ الْعَبْدُ الْمُسْلِمُ - أَوْ الْمُؤْمِنُ - فَغَسَلَ وَجْهَهُ خَرَجَ مِنْ وَجْهِهِ كُلُّ خَطِيئَةٍ نَظَرَ إِلَيْهَا بِعَيْنَيْهِ مَعَ الْمَاءِ - أَوْ مَعَ آخِرِ قَطْرِ الْمَاءِ - فَإِذَا غَسَلَ يَدَيْهِ خَرَجَ مِنْ يَدَيْهِ كُلُّ خَطِيئَةٍ كَانَتْ بَطَشَتْهَا يَدَاهُ مَعَ الْمَاءِ - أَوْ مَعَ آخِرِ قَطْرِ الْمَاءِ - فَإِذَا غَسَلَ رِجْلَيْهِ خَرَجَتْ كُلُّ خَطِيئَةٍ مَسَتْهَا رِجْلَاهُ مَعَ الْمَاءِ - أَوْ مَعَ آخِرِ قَطْرِ الْمَاءِ - حَتَّى يَخْرُجَ نَقِيًّا مِنَ الذُّنُوبِ». «هرگاه بنده مسلمان وضو گرفت یا بنده مؤمن برخاست و وضو گرفت و شروع نمود صورت خویش را شست هر گناهی که با چشمان خود انجام داده همراه با آب، یا آخرین قطره آب بیرون می‌رود، و هرگاه دستان خود را شست هر گناهی را که با دستان خویش انجام داده است همراه با آب، یا آخرین قطره آب بیرون می‌رود، و هرگاه پای خویش را شست هر گناهی را که با پاها برای آن حرکت نموده همراه آب، یا آخرین قطره آب بیرون می‌رود تا اینکه همه گناه او پاک می‌شوند». [به روایت امام مسلم].

رسول الله ﷺ فرمود: «مَنْ تَوَضَّأَ فَأَحْسَنَ الْوُضُوءَ خَرَجَتْ خَطَايَاهُ مِنْ جَسَدِهِ حَتَّى تَخْرُجَ مِنْ تَحْتِ أَظْفَارِهِ». «هرکسی وضو بگیرد و به خوبی آنرا انجام دهد گناهان وی از بدنش خارج می‌شوند حتی از زیر ناخن‌ها گناهان خارج می‌شوند». [به روایت امام مسلم].

برادر مسلمان مواظب باش پاکیزگی قلبی و بدنی خود را به نیکی انجام بده تا به

محبت خداوند سبحان نایل آبی.

خداوند سبحان در قرآن می‌فرماید:

﴿إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ التَّوَّابِينَ وَيُحِبُّ الْمُتَطَهِّرِينَ﴾ [البقرة: ۲۲۲].

«همانا خداوند توبه‌کاران و پاکان را دوست می‌دارد».

و می‌فرماید: ﴿فِيهِ رِجَالٌ يُحِبُّونَ أَنْ يَتَطَهَّرُوا وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُطَهَّرِينَ﴾ [التوبة: ۱۰۸].

«در مسجد قبا کسانی هستند که می‌خواهند روح و جسم خود را پاکیزه دارند خداوند هم پاکیزگان را دوست می‌دارد».

برادر مسلمان با وضو و پاکیزگی رو به مسجد حرکت کن تا به رضایت خداوند و به بهشت وی نایل آبی.

شرایط وضو

- ۱- اسلام: که نقطه مقابل آن کفر می‌باشد.
- ۲- عقل: که مقابل آن دیوانگی یا زوال عقل می‌باشد.
- ۳- تمیز: مقابل آن کوچکی است.
- ۴- نیت: محل نیت قلب و تلفظ به آن بدعت می‌باشد.
- ۵- همراهی با وضو تا آخر: یعنی هنگام شروع تا آخر و بدنبال هم انجام گیرد.
- ۶- انقطاع موجب وضو: ^(۱).
- ۷- پاک نمودن با آب یا با سنگ پیش از وضو هنگام نیاز به آن.
- ۸- پاک بودن و مباح بودن آب و آن بر دو نوع می‌باشد: ۱- آبی که خود پاک و پاک‌کننده هم هست مانند آب دریا و رودخانه، ۲- آبی که نجس است و به هر چیزی اصابت کند آنرا هم نجس می‌نماید مانند ادرار.
- ۹- برطرف نمودن هر چیزی که مانع رسیدن آب به پوست می‌شود مانند چربی زیاد و رنگ و غیره.

۱- قطع شدن آن چیزی که سبب می‌شود که باید وضو گرفت مانند ادرار یا مدفوع. (مترجم).

۱۰- رسیدن هنگام نماز برای کسی که دائم الحدث می باشد مانند سلسل البول یا زنی که دائم مستحاضه می باشد بر زنی که دائم در حال استحاضه می باشد و نه زنی که در حال حیض است، واجب است برای هر نماز وضو بگیرد.

فرائض وضو

- ۱- شستن صورت، و آب کشیدن به دهان و بینی برخی از صورت محسوب می شود.
- ۲- شستن هر دو دست همراه با آرنج ها.
- ۳- مسح تمام سر و گوش ها از سر محسوب می شوند.
- ۴- شستن هر دو پا همراه با قوزک های آنها.
- ۵- ترتیب.
- ۶- موالات و پشت سر هم انجام دادن وضو.

خداوند در قرآن کریم می فرماید: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا إِذَا قُمْتُمْ إِلَى الصَّلَاةِ فَاغْسِلُوا وُجُوهَكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ إِلَى الْمَرَافِقِ وَامْسَحُوا بِرُءُوسِكُمْ وَأَرْجُلَكُمْ إِلَى الْكَعْبَيْنِ وَإِنْ كُنْتُمْ جُنُبًا فَاطَّهَّرُوا وَإِنْ كُنْتُمْ مَرْضَىٰ أَوْ عَلَىٰ سَفَرٍ أَوْ جَاءَ أَحَدٌ مِنْكُم مِّنَ الْغَائِطِ أَوْ لَمَسْتُمُ النِّسَاءَ فَلَمْ تَجِدُوا مَاءً فَتَيَمَّمُوا صَعِيدًا طَيِّبًا فَامْسَحُوا بِوُجُوْهِكُمْ وَأَيْدِيكُمْ مِنْهُ مَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيَجْعَلَ عَلَيْكُمْ مِنْ حَرَجٍ وَلَٰكِنْ يُرِيدُ لِيُطَهِّرَكُمْ وَلِيُتِمَّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكُمْ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿٦﴾﴾ [المائدة: ٦]^(۱).

نواقض وضو

نواقض وضو شش تا هستند که عبارتند از:

- ۱- آنچه که از پس و پیش انسان خارج می شود مانند ادرار یا مدفوع یا باد.
- ۲- خارج شدن نجاست زیاد از بدن.
- ۳- زوال یا نماندن عقل بواسطه خواب یا غیره.

۱- ترجمه آیات در صفحه ۱۶ گذشت.

۴- دست زدن به عورت بدون مانع خواه عقب باشد یا جلو.

۵- خوردن گوشت شتر.

۶- مرتد شدن و از اسلام برگشتن. خدا ما و مسلمانان را از آن دور کند.

یادآوری:

جناب شیخ عبدالعزیز بن باز رحمته الله می گوید: صحیح آن است که غسل میت وضو را باطل نمی کند و این قول اکثریت اهل علم است بخاطر نبودن دلیل بر آن.

اما اگر دست غسل کننده بدون مانع به عورت میت برخورد کند وضو باطل می شود. و واجب است که غسل کننده بدون حائل و مانع عورت میت را لمس نکند. همچنین لمس زن به مطلق وضو را باطل نمی کند، خواه با شهوت یا بدون شهوت باشد، مادامیکه چیزی از او خارج نشود، و این صحیح ترین قول علماء است. زیرا پیامبر صلی الله علیه و آله بعضی از زنان خود را بوسیده سپس نماز خوانده و وضو نگرفته است.

اما آنچه در قرآن آمده در سوره های نساء و مائده که می فرماید:

﴿أَوْ لَمَسْتُمُ النِّسَاءَ﴾ [النساء: ۴۳].

بنابر صحیح ترین اقوال علماء منظور جماع است و این قول ابن عباس رضی الله عنهما است.

واجبات وضو

وضو تنها یک واجب دارد و آن گفتن (بسم الله) است و اگر کسی فراموش کرد که «بسم الله» بگوید وضو صحیح و نیازی به اعاده ندارد. بدلیل فرموده پیامبر صلی الله علیه و آله که می فرماید: «رُفِعَ عَنْ أُمَّتِي الْخَطَأُ وَالنِّسْيَانُ وَمَا اسْتَكَرَّهَ عَلَيْهِ». «از امت من تکلیف اشتباه و فراموشی و چیزی که به آنها تحمیل می شود برداشته شده است»^(۱).

۱- یعنی بخاطر آن مؤاخذه نمی شوند. (مترجم).

دوم: باب نماز

شرائط نماز

شروط نماز نه تا هستند که عبارتند از:

۱- اسلام، که مقابل آن کفر است، همه اعمال کافر مردود بحساب می آیند هر چند که اعمال بسیار و خوبی انجام دهد. خداوند می فرماید: ﴿وَقَدِمْنَا إِلَىٰ مَا عَمِلُوا مِنْ عَمَلٍ فَجَعَلْنَاهُ هَبَاءً مَنْثُورًا﴾ [الفرقان: ۲۳].

«ما به سراغ تمام اعمالی که آنها انجام داده اند می رویم و همه را همچون ذرات غبار پراکنده در هوا می سازیم».

۲- عقل، که مقابل آن دیوانگی است، تکلیف از دیوانه برداشته شده است بدلیل فرموده پیامبر ﷺ که: «رُفِعَ الْقَلَمُ عَنْ ثَلَاثَةٍ: التَّائِمِ حَتَّى يَسْتَقِظَ، وَالْمَجْنُونِ حَتَّى يَفِيقَ، وَالصَّغِيرِ حَتَّى يَبْلُغَ». «تکلیف از سه دسته برداشته شده است: ۱- از خوابیده تا اینکه بیدار شود. ۲- از دیوانه تا اینکه خوب شود و به حالت عادی برگردد. ۳- از بچه تا اینکه به حد بلوغ برسد».

۳- تمیز، که مقابل آن کوچکی است، اندازه تمیز از سن هفت سالگی است. در دوران تمیز باید پدر و مادر فرزندان خود را به انجام دادن نماز وادار کنند. پیامبر ﷺ می فرماید: «مُرُوا أَبْنَاءَكُمْ بِالصَّلَاةِ لِسَبْعٍ، وَاضْرِبُوهُمْ عَلَيْهَا لِعَشْرِ». «فرزندان خود را در هفت سالگی به نماز خواندن وادار کنید، و اگر به سن ده سالگی رسیدند و نماز نخواندند آنها را با زدن و تنبیه به خواندن نماز وادار کنید».

۴- برطرف نمودن حدث، یعنی بی وضوئی و جنابت خداوند می فرماید: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا قُمْتُمْ إِلَى الصَّلَاةِ فَاغْسِلُوا وُجُوهَكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ إِلَى الْمَرَافِقِ وَامْسَحُوا بِرُءُوسِكُمْ وَأَرْجُلَكُمْ إِلَى الْكَعْبَيْنِ وَإِنْ كُنْتُمْ جُنُبًا فَاطَّهَّرُوا وَإِنْ كُنْتُمْ مَرْضَىٰ أَوْ عَلَى سَفَرٍ

أَوْ جَاءَ أَحَدٌ مِّنْكُم مِّنَ الْغَائِطِ أَوْ لَمَسْتُمُ النِّسَاءَ فَلَمْ تَجِدُوا مَاءً فَتَيَمَّمُوا صَعِيدًا طَيِّبًا فَامْسَحُوا بِوُجُوْهِكُمْ وَأَيْدِيكُمْ مِنْهُ مَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيَجْعَلَ عَلَيْكُمْ مِنْ حَرَجٍ وَلَكِنْ يُرِيدُ لِيُظْهِرْكُمْ وَلِيُتِمَّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكُمْ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿٦﴾ [المائدة: ٦]^(۱).

۵- برطرف کردن نجاست از بدن و لباس و مکان نماز.

۶- پوشیدن عورت، عورت مرد فاصله ناف تا زانو می باشد، اما عورت زن آزاده تمام بدن وی می باشد بجز صورت آن، اما عورت کنیز همچون عورت مردان می باشد.

۷- فرا رسیدن وقت.

۸- رو به قبله نمودن. خداوند می فرماید:

﴿وَحَيْثُ مَا كُنْتُمْ فَوَلُّوا وُجُوهَكُمْ شَطْرَهُ﴾ [البقرة: ۱۴۴]. «هر جا باشید، روی خود را به هنگام نماز به جانب قبله کنید».

۹- نیت: محل نیت قلب است و تلفظ به نیت بدعت می باشد.

ارکان نماز

رکن چیست؟ رکن عملی است که بخشی از نماز را تشکیل می دهد. واجب است بر نمازگزار حتماً آنرا انجام دهد، و اگر عمداً آنرا ترک کند نماز باطل می شود، و اگر تکبیر احرام را به عمدی یا اشتباهی ترک کرد، باز نماز باطل است، و اگر اشتباهی رکنی را ترک نمود و در رکعت بعدی به آن رکن رسید، رکعت قبلی باطل، و رکعت بعدی بجای آن محسوب می شود. اما اگر در رکعت بعدی به رکن ترک شده نرسید، واجب است آن رکن را و آنچه بدنبال آن می آید تکرار نماید، و واجب است پس از سلام دادن سجده سهو ببرد.

ارکان نماز چهارده تا هستند که عبارتند از:

۱- ایستادن در نمازهای فرض برای کسی که توانایی دارد.

۱- ترجمه آیات در صفحه ۱۶ گذشت.

- ۲- تکبیر احرام.
- ۳- خوانده سوره فاتحه.
- ۴- رکوع.
- ۵- بلند شدن از رکوع.
- ۶- سجده کردن بر اعضای هفت گانه.
- ۷- اعتدال و طمأنینه. (آرامش در سجده بدون عجله).
- ۸- نشستن میان دو سجده.
- ۹- حفظ آرامش در تمام ارکان.
- ۱۰- ترتیب.
- ۱۱- تشهد آخر.
- ۱۲- نشستن برای تشهد آخر.
- ۱۳- فرستادن درود بر پیامبر ﷺ.
- ۱۴- سلام دادن به طرف راست و چپ.

فضیلت تکبیره احرام

پیامبر ﷺ فرموده: «مَنْ صَلَّى الْفَرَضَ أَرْبَعِينَ يَوْمًا فِي جَمَاعَةٍ يُدْرِكُ التَّكْبِيرَةَ الْأُولَى كُتِبَتْ لَهُ بَرَاءَتَانِ بَرَاءَةٌ مِنَ النَّارِ وَبَرَاءَةٌ مِنَ النَّفَاقِ». «هر کسی چهل روز همراه با جماعت نمازهای فرض را بخواند و همراه با امام به تکبیر اول برسد برای وی براءت از دو چیز نوشته می‌شود، براءت از آتش جهنم و براءت از نفاق». [به روایت از ترمذی]

تکبیر اولی نشانه داخل شدن بر نماز است و نمازگزار باید احساس کند که اکنون در مقابل پروردگار جهانیان ایستاده و تمام مشاغل و افکار دنیایی را فراموش کند. پیامبر ﷺ فرموده: «إِنْ أَحَدُكُمْ إِذَا قَامَ يُصَلِّيْ إِنْما يَقُومُ يَنَاجِي رَبَّهُ فَلْيَنْظُرْ كَيْفَ يَنَاجِيهِ». «هرگاه کسی از شما بلند شد و شروع به خواندن نماز نمود با پروردگار خود مناجات می‌کند پس باید بداند که چگونه با پروردگار خود به راز و نیاز می‌پردازد». [به روایت حاکم].

شیخ الاسلام ابن قیم جوزی رحمۃ اللہ علیہ می‌گوید پیامبر خدا صلی اللہ علیہ وسلم هرگاه بلند می‌شد برای خواندن نماز رو به قبله می‌کرد در جایگاه نماز می‌ایستاد و دست‌هایش را در مقابل گوش‌های خود قرار می‌داد و نوک انگشتان را رو به قبله می‌نمود و فاصله میان انگشتان را رعایت می‌کرد و می‌فرمود: «الله أكبر» و نمی‌گفت نیت دارم نماز فلانی یا فلانی را انجام دهم. سپس دست چپ را به دست راست خود می‌گرفت و آنها را روی سینه قرار می‌داد.

در اینجا لازم به توضیح است برای برخی از نمازگزاران محترم و آن اینکه: اگر کسی داخل مسجد شد در حالیکه امام در رکوع بود او یک بار تکبیر می‌گوید و به امام می‌پیوندد، و این تکبیر برای وی اگر نیت تکبیر احرام را داشته باشد جائز می‌باشد، و باید مطمئن باشد اگر تکبیر دوم را بگوید امام از رکوع بلند می‌شود، اما اگر وقت کافی داشته باشد واجب است تکبیر احرام را بگوید، سپس برای رکوع تکبیر جداگانه‌ای را بگوید، و اگر با وجود وقت کافی به یک تکبیر به امام پیوست آن تکبیر به تکبیر احرام محسوب می‌شود. زیرا تکبیر احرام از ارکان نماز است، اما تکبیر رکوع از واجبات نماز است و بر مأموم لازم نیست که به تنهایی برای ترک آن سجده سهو ببرد، مگر هنگامی که اشتباه کند در حال قضای رکعتی که ناتمام مانده است، در این حال به سجده سهو می‌رود. والله اعلم.

واجبات نماز

واجب چیزی است که انجام دادن آن در نماز واجب می‌باشد، بطوریکه اگر نمازگزار عمداً آنرا ترک کند نمازش باطل می‌شود، و اگر اشتباهی ترک نمود و فوراً بیاد آورد پیش از اینکه محل آنرا ترک کند آنرا انجام می‌دهد، و دیگر اشکالی برای وی پیش نمی‌آید. و اگر آن را بیاد آورد بعد از مفارقة محل واجب، و پیش از اینکه به رکن بعدی برسد برمی‌گردد و واجب ترک شده را انجام می‌دهد، سپس نمازش را تکمیل می‌نماید، و سجده سهو می‌برد و سلام می‌دهد. و اگر بعد از رسیدن به رکن بعدی واجب متروک را

بیاد آورد دیگر آن واجب ساقط شده و نباید برای آن برگردد بلکه نماز خود را ادامه می‌دهد و پیش یا پس از سلام سجده سهو می‌برد.

واجبات نماز هشت تا هستند که عبارتند از:

- ۱- گفتن تمام تکبیرات بجز تکبیر احرام (که آن رکن می‌باشد).
- ۲- گفتن «سمع الله لمن حمده» برای امام و مأوم.
- ۳- گفتن «ربنا ولك الحمد» برای امام و مأوم.
- ۴- گفتن «سبحان ربی العظیم» در رکوع.
- ۵- گفتن «سبحان ربی الاعلی» در سجده.
- ۶- گفتن «رب اغفر لی...» در میان دو سجده.
- ۷- تشهد اول.
- ۸- نشستن برای تشهد اولی.

انجام آنچه در نماز مباح می‌باشد

- ۱- حرکات کم مانند اصلاح لباس.
- ۲- سرفه در وقت ضرورت.
- ۳- اصلاح نمودن صف بصورتیکه کسی را که در کنارت قرار دارد به جلو یا عقب بکشی.
- ۴- گذاشتن دست روی دهان در وقت خمیازه کشیدن.
- ۵- منع کردن کسی که می‌خواهد در جلو نماز رد شود.
- ۶- کشتن مار و عقرب اگر در حالت نماز خواندن پیدا شود و به او حمله کرد.
- ۷- خارانیدن پوست با دست، و این جزء حرکات کم و مورد عفو است.
- ۸- اشاره نمودن با دست برای کسی که بر نماز گزار سلام می‌کند بدلیل فعل شخص

پیامبر ﷺ.

۹- زدن دست راست بر روی دست چپ برای زنان در وقت ضرورت.

(مکروهات نماز) انجام آنچه در نماز مکروه می‌باشد

- ۱- به راست و چپ نگاه کردن با سر یا با چشم، اما به آسمان نگاه کردن در نماز حرام است.
- ۲- دست را روی کمر قرار دادن.
- ۳- بستن موی دراز و آستین لباس تا اینکه به زمین نخورد.
- ۴- بهم پیچیدن انگشتان و به صدا در آوردن آنها.
- ۵- مالیدن دست به روی سنگ‌ریزه‌های سجده‌گاه بیشتر از یک مرتبه.
- ۶- بازی کردن با هر چیزی که خشوع و فروتنی نماز را از بین می‌برد. مانند بازی با ریش و لباس و غیره یا نگاه کردن به نقش و نگار فرش و دیوار و نگاه به ساعت.
- ۷- قرآن خواندن در حالت رکوع و سجده بدلیل فرموده پیامبر ﷺ: «نهیْتُ أَنْ أَقْرَأَ الْقُرْآنَ فِي السُّجُودِ». «من منع شده‌ام که در حالت رکوع و سجده قرآن بخوانم».
- ۸- در وقت نیاز به قضای حاجت.
- ۹- نماز در وقت حاضر شدن طعام.
- ۱۰- بر روی باسن‌های خود تکیه کند و آن عبارت است از نشست همانند نشستن سگ.
- ۱۱- همانند درنده دست‌های خود را پهن ننماید.

آنچه نماز را باطل می‌کند (مبطلات نماز)

- ۱- سخن گفتن به عمدی، اما کسی که فراموش کند سخن بگوید نمازش باطل نمی‌شود.
- ۲- خنده با صدای بلند، اما لبخند نماز را باطل نمی‌سازد.
- ۳- خوردن.
- ۴- نوشیدن.

- ۵- ظاهر شدن عورت.
- ۶- منحرف شدن از قبله.
- ۷- بازی بسیار و پی در پی در نماز.
- ۸- باطل شدن وضوع با شنیدن صدا یا بو.
- ۹- نماز باطل می شود به زیاد نمودن رکوع یا سجده یا بپاخواستن یا نشستن عمدی.
- ۱۰- عمداً از امام پیشی گرفتن.

اوقات نماز

برای هر نمازی وقت مشخصی تعیین شده است. بر هیچ فرد مسلمانی واجب نیست که نماز را پیش از دخول وقت ادا نماید، اگر پیش از دخول وقت نماز ادا شود به نماز سنت محسوب می شود. خداوند می فرماید: ﴿إِنَّ الصَّلَاةَ كَانَتْ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ كِتَابًا مَّوْقُوتًا﴾ [النساء: ۱۰۳].

«بی گمان نماز بر مؤمنان فرض و دارای اوقات معلوم و معین است.»
از ام المؤمنین عائشه رضی الله عنها روایت شده که: «ما با پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم با هم صحبت می کردیم و هرگاه وقت نماز می رسید انگار که نه ما او را می شناسیم و نه او ما را می شناسد.»
پس لازم است بر مسلمان صادق که به اوقات نماز اهتمام دهد و بدون تنبلی و سنگینی و با نشاط کامل برای انجام آن حریص باشد.

از پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم سؤال شد که انجام چه عملی بهتر است فرمود: «الصَّلَاةُ عَلَى وَقْتِهَا.»
«نماز بموقع.» و گفته شد: پس از نماز. فرمود: «بِرُّ الْوَالِدَيْنِ.» «نیکی با پدر و مادر.» و گفته شد پس از آن. فرمود: «الْجِهَادُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ.» «جهاد در راه خدا.»
پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم نماز به موقع را پیش از نیکی با پدر و مادر و جهاد در راه خدا بیان فرمودند.

جائز نیست برای مسلمان که نماز را از وقت خود به تأخیر بیندازد زیرا تأخیر نماز

تعدی و تجاوز به حدود خداوند و استهزاء به آیات او می‌باشد. اگر بدون عذر نماز به تأخیر انداخت گناهکار و نمازش مردود و غیر مقبول است. و ذمه او از آن نماز تبرئه نمی‌شود.

تعیین اوقات نماز

پیامبر ﷺ فرموده: «وقت صلاة الظهر إذا زالت الشمس إلى أن يكون ظل الشيء كطوله، ووقت العصر من بعد وقت الظهر حتى تصفر الشمس، ووقت المغرب من غروب الشمس حتى يغيب الشفق، ووقت العشاء من غياب الشفق إلى نصف الليل الأوسط، ووقت الصبح من طلوع الفجر حتى تطلع الشمس». «هرگاه خورشید از وسط آسمان تجاوز نمود، نماز ظهر شروع می‌شود و ادامه دارد تا اینکه سایه هر چیزی به اندازه طول آن چیز شود، بعد از وقت ظهر وقت عصر شروع می‌شود تا اینکه خورشید به زردی می‌گراید، وقت مغرب از غروب خورشید شروع می‌شود تا اینکه شفق غائب می‌شود. وقت عشاء بعد از غیبت شفق تا نصف شب ادامه دارد، وقت صبح از طلوع فجر تا طلوع خورشید ادامه دارد». [روایت از مسلم].

به این ترتیب:

۱- **فجر:** فجر شروع می‌شود به ظاهر شدن سپیده از طرف شرق تا اینکه خورشید طلوع می‌کند و جائز نمی‌باشد که نماز صبح را به آخر وقت تأخیر داد.

۲- **ظهر:** شروع می‌شود به گذشتن آفتاب از وسط آسمان رو به مغرب تا اینکه سایه هر چیزی به اندازه طول آن شود.

۳- **عصر:** شروع می‌شود به تمام شدن وقت ظهر تا اینکه آفتاب رو به زردی می‌گراید، و جائز نیست که تا آخر وقت آنرا به تأخیر انداخت، بلکه باید آن را خواند مادامیکه هنوز آفتاب سپیده است و رو به زردی نگراییده.

۴- **مغرب:** شروع می‌شود به غروب آفتاب و وقت آن تمام می‌شود به غایب شدن شفق احمر و جائز نیست آنرا تا آخر وقت تأخیر داد.

۵- **عشاء:** شروع می‌شود به تمام شدن وقت مغرب یعنی پس از غیبت شفق احمر تا نصف شب و نباید تا بعد از نصف شب تأخیر داده شود.

(سنت تحیت المسجد) بزرگداشت و احترام مسجد

لازم است هر کسی که وارد مسجد می‌شود سنت تحیت المسجد را بخواند چنانکه پیامبر ﷺ امر فرموده: «إِذَا دَخَلَ أَحَدُكُمُ الْمَسْجِدَ فَلَا يَجْلِسُ حَتَّى يُصَلِّيَ رُكْعَتَيْنِ». «هرگاه کسی از شما وارد مسجد شد ننشیند تا اینکه دو رکعت نماز بخواند». [متفق علیه].

از جابر ﷺ روایت شده که گفت: در مسجد خدمت پیامبر ﷺ رسیدم. فرمود: «صَلِّ رُكْعَتَيْنِ». یعنی: «دو رکعت نماز بخوان». [متفق علیه].

سنت تحیت المسجد حتی در اوقات ممنوعه خوانده می‌شود زیرا جزء نمازهایی است که دارای سبب هستند. هرگاه کسی وارد مسجد شد و مؤذن اذان می‌گفت بهتر آن است که همراه مؤذن کلمات اذان را تکرار کند سپس بگوید: «اللَّهُمَّ رَبِّ هَذِهِ الدَّعْوَةُ التَّامَّةُ، وَالصَّلَاةُ الْقَائِمَةُ آتِ مُحَمَّدًا الْوَسِيلَةَ وَالْفَضِيلَةَ وَالدرَجَةَ الْعَالِيَةَ مِنَ الْجَنَّةِ». پس از آن تحیت المسجد را بخواند.

اما اگر در روز جمعه وارد مسجد شد و مؤمن مشغول گفتن اذان دوم بود برای تکرار کلمات اذان منتظر نماند، بلکه دو رکعت تحیت المسجد را بخواند زیرا تکرار کلمات اذان به همراه مؤذن سنت می‌باشد، ولی گوش فرا دادن به خطیب واجب است، و نباید برای ادای سنت واجبی را ترک نمود.

سنت‌های نماز

۱- سنت‌های رواتب

پیامبر ﷺ فرموده: «مَا مِنْ عَبْدٍ مُسْلِمٍ يُصَلِّيَ لِلَّهِ تَعَالَى كُلَّ يَوْمٍ ثِنْتَيْ عَشْرَةَ رُكْعَةً تَطَوُّعاً غَيْرَ الْفَرِيضَةِ، إِلَّا بَنَى اللَّهُ لَهُ بَيْتًا فِي الْجَنَّةِ، أَوْ إِلَّا بُنِيَ لَهُ بَيْتٌ فِي الْجَنَّةِ». «هیچ بنده‌ای مسلمان

نیست که روزانه دوازده رکعت نماز سنت را بجای آورد مگر اینکه خداوند در بهشت خانه‌ای را برای وی می‌سازد، یا اینکه برای وی خانه‌ای ساخته می‌شود». [به روایت امام مسلم].

سنت‌های رواتب عبارتند از: دو رکعت قبل از فجر، چهار رکعت قبل از ظهر که در هر دو رکعت باید سلام داد، و دو رکعت بعد از ظهر، دو رکعت بعد از مغرب، دو رکعت بعد از عشاء.

بدان -خداوند تو را مبارک و خجسته بگرداند- نمازهای سنت نواقص نمازهای فريضة را تکميل می‌گرداند. بدليل فرموده پيامبر ﷺ که می‌فرماید: «أول ما يحاسب عنه العبد يوم القيامة الصلاة، فإن كان ما أتمها قال الله لملائكته أنظروا هل تجدون لعبدي من تطوع فتكملون بها فريضته؟ ثم الذكاة، ثم يؤخذ الأعمال بعد ذلك». «اولين چیزی که در روز قیامت از اعمال بندگان بازخواست می‌شود نماز است. اگر نماز کامل نباشد خداوند به فرشتگان می‌فرماید: بنگرید و ببینید آیا بنده من نماز سنت دارد که با آن نمازهای فريضة وی را تکمیل کنید؟ سپس به زکات و سپس به بقیه اعمال رسیدگی می‌شود». [به روایت امام احمد و ابوداود].

در هنگام اقامت چه باید گفت

در هنگام گفتن اقامه باید کلمات را تکرار کرد همچون اذان زیرا پيامبر ﷺ اقامه را به اذان نام برده و فرموده: «بَيْنَ كُلِّ أَذَانَيْنِ صَلَاةٌ» «میان هر دو اذان نمازی وجود دارد». که منظور به اذانین اقامه و اذان می‌باشد و باید آنچه را که در هنگام اذان انجام داد هنگام اقامه نیز انجام دهد و بر پيامبر ﷺ درود بفرستد سپس از خداوند برای وی طلب وسیله نماید و آن عبارت است از دعای وارده که می‌فرماید: «اللَّهُمَّ رَبَّ هَذِهِ الدَّعْوَةِ التَّامَّةِ وَالصَّلَاةِ الْقَائِمَةِ آتِ مُحَمَّدًا الْوَسِيلَةَ وَالْفَضِيلَةَ وَابْعَثْهُ مَقَامًا مُحَمَّدًا الَّذِي وَعَدْتَهُ». سپس دعا کند زیرا در این وقت دعا مستجاب می‌شود. بدليل فرموده پيامبر ﷺ که می‌فرماید: «الدُّعَاءُ لَا يَرُدُّ بَيْنَ الْأَذَانِ وَالْإِقَامَةِ». «دعاء میان اذان و اقامه مردود نمی‌شود». [روایت ابوداود و ترمذی].

۲- سنت‌های قولی و فعلی در نماز

اولاً: سنت‌های فعلی:

- ۱- بلند کردن دست‌ها به هنگام تکبیر احرام.
- ۲- بلند کردن دست‌ها به هنگام رکوع.
- ۳- بلند کردن دست‌ها به هنگام بلند شدن از رکوع.
- ۴- گذاشت دست راست به روی دست چپ.
- ۵- قرار دادن دو دست روی سینه بعد از تکبیر احرام.
- ۶- نگاه کردن به سجده‌گاه.
- ۷- گذاشتن دو دست بر روی زانوها هنگام رکوع.
- ۸- هموار نمودن پشت و سر در حالت رکوع.
- ۹- دور نگه داشتن آرنج‌ها از بدن در حال رکوع.
- ۱۰- گذاشتن زانو بر زمین پیش از اینکه دست به زمین بخورد اگر توانست^(۱).
- ۱۱- بلند کردن دو دست پیش از زانو در حال به پا خواستن و بلند شدن.
- ۱۲- دور نگه داشتن آرنج‌ها در حالت سجده از بغل‌ها و نمازگزاران.
- ۱۳- گذاشتن دو دست بر روی زمین در مقابل شانه‌ها در حال سجده و چسبانیدن انگشتان بهم.
- ۱۴- رو به قبله نمودن دست و پا.
- ۱۵- روی کفل نشستن در تشهد آخر.
- ۱۶- نشستن روی پاشنه در تشهد اول.
- ۱۷- نشستن روی پاشنه در تمامی جلسات نماز.
- ۱۸- گذاشتن دست راست بر روی ران راست در حال بستن دو تا از انگشتان و حلقه

۱- در این مسأله بین علماء اختلاف وجود دارد، و هر کدام انجام داد إن شاء الله خوب است.

نمودن با انگشت شست و میانه و بازگذاشتن انگشت سبابه.

۱۹- گذاشتن دست چپ روی ران چپ و گستراندن انگشتان.

۲۰- رو گرداندن به راست و چپ در سلام دادن.

۲۱- نشستن برای استراحت در وقت بلند شدن به رکعت دوم و چهارم.

ثانیاً: سنت‌های قولى

سنت‌های قولى عبارتند از:

۱- می‌باشد: «سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، وَتَبَارَكَ اسْمُكَ، وَتَعَالَى جَدُّكَ، وَلَا إِلَهَ غَيْرُكَ». خداوند تو را تسبیح و تنزیه و ستایش می‌کنم و نام تو مبارک و شکوهمند و عظمت تو بر تو از همه چیز است و هیچ معبودی بجز تو نیست». و یا بگوید: «اللَّهُمَّ بَاعِدْ بَيْنِي وَبَيْنَ خَطَايَايَ كَمَا بَاعَدْتَ بَيْنَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ، اللَّهُمَّ نَقِّنِي مِنَ الْخَطَايَا كَمَا يُنَقَّى الثَّوْبُ الْأَبْيَضُ مِنَ الدَّنَسِ، اللَّهُمَّ اغْسِلْ خَطَايَايَ بِالْمَاءِ وَالْثَّلَجِ وَالْبَرَدِ». «خدایا مرا به اندازه فاصله بین مشرق و مغرب از گناهانم و اشتباهاتم دور گردان. خدایا مرا از گناهانم پاک گردان به همانگونه که جامه سفید از چرک و آلودگی تمیز و پاک گردانده می‌شود. خدایا مرا از گناهانم بشوی به همانگونه که جامه با آب و برف و تگرگ شسته می‌شود». منظور این است که تو هرگاه یکی از دعاهاى استفتاح را خواندید بدانید که داری چه می‌گویی و معنای آنرا بفهمی و فقط یک عادتی نباشد بدون اینکه معنای آنرا بفهمی.

۲- به خدا پناه بردن از شر شیطان، خداوند می‌فرماید: ﴿فَإِذَا قَرَأْتَ الْقُرْآنَ فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ﴾ [النحل: ۹۸].

«پس هنگامیکه خواستی قرآن بخوانی از وسوسه‌های شیطان مطرود به خدا پناه ببر».

و فرموده:

﴿وَإِمَّا يَنْزَغَنَّكَ مِنَ الشَّيْطَانِ نَزْغٌ فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ إِنَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ﴾ [الأعراف: ۲۰۰].

«و هرگاه وسوسه‌ای از شیطان به تو رسد، به خدا پناه بر، او شنونده و داناست».

«أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ». «پناه می‌گیرم به تو ای پروردگارا از شر شیطانی که از

رحمت تو دور شده است».

استعاذه: یعنی گفتن اَعُوذُ بِاللّٰهِ سه تا صیغه دارد که عبارتند از:

أ- «أَعُوذُ بِكَ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ».

ب- «أَعُوذُ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ مِنْ نَفْخِهِ وَنَفْثِهِ وَهَمَزِهِ».

ت- «اللّٰهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ، مِنْ نَفْخِهِ وَنَفْثِهِ وَهَمَزِهِ».

۳- گفتن «بسم الله الرحمن الرحيم».

۴- گفتن آمین بعد از ﴿وَلَا الضَّالِّينَ﴾

۵- قرائت سوره‌ای یا چند آیه از قرآن بعد از سوره فاتحه.

۶- با صدای بلند خواندن در جای خود، و با صدای آهسته خواندن در جای خود.

۷- گفتن: «سبحان ربی العظیم» و «سبحان ربی الأعلی» بیشتر از یک بار در رکوع و

سجده.

۸- طلب مغفرت نمودن در میان دو سجده بیشتر از یک بار.

۹- گفتن «مِلْءُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ» بعد از حمد خداوند در اعتدال در رکوع.

۱۰- پناه گرفتن به خدا در تشهد آخر که عبارت است از: «أَعُوذُ بِاللّٰهِ مِنْ عَذَابِ

جَهَنَّمَ، وَمِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ، وَمِنْ فِتْنَةِ الْمَحْيَا وَالْمَمَاتِ، وَمِنْ فِتْنَةِ الْمَسِيحِ الدَّجَالِ».

«بار الها من به تو از عذاب دوزخ و از عذاب قبر و از فتنه‌های زندگی و مرگ و از بدی فتنه

دجال پناه می‌برم».

برخی از اهل علم گفتن این دعا را واجب دانسته‌اند امام احمد رحمته گفته کسی که از

خدا به این چهار چیز پناه نبرد در نماز باید نمازش را اعاده نماید.

نگاه کردن به جای سجده و نهی از نگاه کردن به آسمان به هنگام نماز

واجب است در هنگام نماز به جای سجده نگاه کرد بدلیل فعل پیامبر صلی الله علیه و آله «إِذَا صَلَّى طَاطَأَ

رَأْسَهُ وَرَمَى بَبْصَرِهِ نَحْوَ الْأَرْضِ». «هرگاه که پیامبر صلی الله علیه و آله نماز می‌خواند سرش را پایین می‌آورد رو به

زمین نگاه می‌کرد». [به روایت ابو داود] و فرمود: «مَا بَالُ أَقْوَامٍ يَرْفَعُونَ أَبْصَارَهُمْ إِلَى السَّمَاءِ فِي صَلَاتِهِمْ لَيَنْتَهُنَّ عَنْ ذَلِكَ أَوْ لَتُخْطَفَنَّ أَبْصَارُهُمْ».

«چرا بعضی از مردم، در نماز، به طرف آسمان، نگاه می‌کنند، یا از این کار خود دست بکشند، یا اینکه چشمان آنها ربوده می‌شود». [به روایت امام بخاری].

فضیلت سنت سواک

سواک سنتی است از جانب پیامبر ﷺ که فرموده: «لَوْلَا أَنْ أَشَقَّ عَلَى أُمَّتِي - أَوْ عَلَى النَّاسِ - لَأَمَرْتُهُمْ بِالسَّوَاكِ قَبْلَ كُلِّ صَلَاةٍ». «اگر بر امت من، یا بر مردم مشقت نمی‌بود به آنها امر می‌کردم که قبل از هر نمازی سواک بزنند». [متفق علیه].

و پیامبر ﷺ فرموده: «السَّوَاكُ مَطَهْرَةٌ لِلْفَمِ مَرْضَاءٌ لِلرَّبِّ». «سواک پاک‌کننده دهان و سبب رضایت پروردگار است». [به روایت نسائی و ابن خزیمه].

فضیلت صف اول

برادر مسلمان بر داخل شدن صف اول حریص باش تا مشمول درود خداوند و فرشتگان شوی. پیامبر ﷺ فرموده: «إِنَّ اللَّهَ وَمَلَائِكَتَهُ يَصْلُونَ عَلَى الصَّفِّ الْأَوَّلِ». «خداوند و فرشتگان درود می‌فرستند بر اهل صف اول». [به روایت ابوداود و به اسناد حسن].

پیامبر ﷺ فرموده: «لَوْ يَعْلَمُ النَّاسُ مَا فِي النَّدَاءِ وَالصَّفِّ الْأَوَّلِ ثُمَّ لَمْ يَجِدُوا إِلَّا أَنْ يَسْتَهْمُوا عَلَيْهِ لَأَسْتَهْمُوا». «اگر مردم می‌دانستند چه خیری در اذان و صف اول نهفته است، سپس چاره‌ای نداشتند بجز قرعه‌کشی برای آن، قرعه‌کشی می‌کردند».

پیامبر ﷺ فرموده: «خَيْرُ صُفُوفِ الرِّجَالِ أَوَّلُهَا وَشَرُّهَا آخِرُهَا وَخَيْرُ صُفُوفِ النِّسَاءِ آخِرُهَا وَشَرُّهَا أَوَّلُهَا».

«بهترین صف مردان صف اول، و بدترین آن صف آخر است، و بهترین صف زنان آخرین، و بدترین آن اولین صف است». [به روایت امام مسلم].

خلاصه احکام سجده سهو

به نقل از شیخ و عالم بزرگوار محمد بن صالح العثیمین

مسئله اول در مورد سلام دادن پیش از اتمام نماز

سؤال: هرگاه نمازگزار قبل از اتمام نماز فراموش کرد و سلام داد؟

جواب: اگر بعد از گذشت زمان زیادی بخاطر آورد که اشتباه کرده باید از نو نمازش را بخواند، اما اگر بعد از گذشت زمان کمی بیاد آورد، مثلاً بعد از گذشت پنج دقیقه بیاد آورد، نمازش را تکمیل می‌کند و سلام می‌دهد. برای سهوی که انجام داده بعد از سلام دادن دو تا سجده می‌برد، و برای بار دوم سلام می‌دهد.

مسئله دوم در مورد زیاده خواندن نماز

سؤال: هرگاه نمازگزار در نمازش رکوعی یا سجده یا نشستن زیادی انجام دهد؟

جواب: اگر بعد از فراغت از آن زیاده بخاطر آورد چاره‌ای ندارد بجز سجده سهو. و اگر در اثنای انجام آن زیادی بخاطر آورد واجب است از آن زیادی دست بکشد. بعد از سلام دادن بار دیگر برای آن اشتباه سجده می‌کند.

مسئله سوم در مورد ترک یکی از ارکان نماز

سؤال: هرگاه نمازگزار بجز تکبیر احرام اشتباهی، رکنی را ترک نمود؟

جواب: اگر در رکعت بعدی به محل رکن متروکه رسید رکعت قبلی باطل و رکعت بعدی بجای آن محسوب می‌شود، و اگر در رکعت بعدی به محل رکن متروکه نرسید واجب است به محل رکن متروک رجوع کند، و رکن متروک و آنچه را به دنبال آن می‌آید انجام دهد.

در هر دو حالت بر او واجب است که بعد از سلام دادن برای سهوی که کرده سجده ببرد.

مسئله چهارم در مورد شک در عدد رکعات

سؤال: هرگاه نمازگزار شک کرد که آیا دو رکعت خواند یا سه رکعت؟

جواب: این از دو حالت خارج نیست، حالت اول: اینکه یکی از این دو حالت در نزد وی راجح تر است در این صورت به راجح عمل می کند، نمازش را کامل می نماید و سپس سلام می دهد. حالت دوم: هیچکدام از دو حالت راجح نیستند در این وقت کار خود را بر یقین بنا می کند و روی کمترین رکعاتی که خوانده حساب می کند، و نماز را به اتمام می رساند. برای حالت اول پس از سلام دادن سجده سهو می برد، و برای حالت دوم پیش از سلام سجده سهو می برد.

مسئله پنجم در مورد ترک تشهد اول

سؤال: هرگاه نمازگزار تشهد اول را ترک نمود؟

جواب: در اینجا سه حالت وجود دارد:

- ۱- اگر فراموش کرد که تشهد بخواند تا اینکه کاملاً بلند شد در این صورت نباید برای خواندن تشهد برگردد و نماز را ادامه دهد.
 - ۲- اگر بعد از بلند شدن و پیش از اینکه کاملاً بلند شود بخاطر آورد، برمی گردد و تشهد را می خواند و نماز خود را تکمیل می کند.
 - ۳- اگر بیاد آورد پیش از اینکه زانوهایش از رانها فاصله بگیرند در این صورت می نشیند و تشهد خود را می خواند و نمازش را تکمیل می کند و نیازی به سجده سهو نیست زیرا نه زیاده و نه نقصی از او سر نزده است.
- اما برای حالت اول پیش از سلام سجده سهو می برد.

اذکار مشروع و مسنون بعد از سلام دادن از نماز

از پیامبر ﷺ ثابت شده که هرگاه از نماز فرض فارغ می شد و سلام می داد سه بار از

خداوند طلب مغفرت می‌کرد و می‌فرمود: «أَسْتَغْفِرُ اللَّهَ» و می‌فرمود: «اللَّهُمَّ أَنْتَ السَّلَامُ وَمِنْكَ السَّلَامُ، تَبَارَكْتَ يَا ذَا الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ» بدون کلمه «تعالیت» عالم و شیخ بزرگوار عبدالعزیز بن باز رحمته الله می‌گوید کلمه «تعالیت» اضافه شده است در اصل وجود ندارد.

سپس می‌فرمود: «لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَلَا نَعْبُدُ إِلَّا إِيَّاهُ لَهُ النَّعْمَةُ وَلَهُ الْفَضْلُ وَلَهُ الثَّنَاءُ الْحَسَنُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ». سپس ۳۳ بار «سبحان الله» و ۳۳ بار «الحمد لله» و ۳۳ بار «الله اکبر» که مجموعاً ۹۹ بار می‌شود و برای صدمین بار می‌فرمود: «لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ». سپس آیه الکرسی می‌خواند. سپس ﴿قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ﴾ و ﴿قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ﴾ و ﴿قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ﴾ را پس از هر نمازی می‌خواند، و سنت است که این سوره‌ها هر یک سه بار بعد از نماز صبح و مغرب قرائت شوند بدلیل وارد شدن حدیث صحیح از پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم در این مورد. و همچنین مستحب است بعد از اذکار مذکور پس از نماز صبح و مغرب ده بار بگوید: «لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ يُحْيِي وَيُمِيتُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ». بدلیل وارد شدن حدیث در این مورد از پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم.

و اگر امام جماعت بود رو به مردم می‌کند بعد از سه بار استغفار و گفتن: «اللَّهُمَّ أَنْتَ السَّلَامُ وَمِنْكَ السَّلَامُ، تَبَارَكْتَ يَا ذَا الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ» اذکار مذکوره را می‌خواند چنانکه احادیث فراوانی در این مورد از پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم وارد شده‌اند، از جمله حدیث ام‌المؤمنین عائشه رضی الله عنها در صحیح مسلم.

همگی این اذکار مستحب هستند. [کتاب تحفة الأخیار: تألیف عالم بزرگوار عبدالعزیز بن باز رحمته الله].

فضیلت نماز جماعت و رفتن به مساجد

پیامبر ﷺ فرموده: «مَنْ عَدَا إِلَى الْمَسْجِدِ أَوْ رَاحَ أَعَدَّ اللَّهُ لَهُ فِي الْجَنَّةِ نُزْلاً كُلَّمَا عَدَا أَوْ رَاحَ». [متفق علیه].

هرکس به مسجد رفت و آمد کند، خداوند برای هر رفت و برگشت او، ضیافتی در بهشت تدارک می‌بیند.

و پیامبر ﷺ فرموده: «مَنْ تَطَهَّرَ فِي بَيْتِهِ، ثُمَّ مَضَى إِلَى بَيْتٍ مِنْ بُيُوتِ اللَّهِ، لِيَقْضِيَ فَرِيضَةً مِنْ فَرَائِضِ اللَّهِ، كَانَتْ خُطْوَاتُهُ، إِحْدَاهَا تَحُطُّ خَطِيئَةً، وَالْأُخْرَى تَرْفَعُ دَرَجَةً».

«کسی که در خانه خود وضو بگیرد سپس برای انجام فریضه‌ای از فرائض خداوند به خانهای از خانه‌های خدا برود هر دو قدمی که بر می‌دارد یکی از خطاهای او را پاک می‌کند و دیگری درجات وی را بلند می‌کند». [روایت امام مسلم].

و پیامبر ﷺ فرموده: «صَلَاةُ الرَّجُلِ فِي الْجَمَاعَةِ تُضَعَّفُ عَلَى صَلَاتِهِ فِي بَيْتِهِ وَفِي سُوْقِهِ خَمْسًا وَعِشْرِينَ ضِعْفًا، وَذَلِكَ أَنَّهُ إِذَا تَوَضَّأَ فَأَحْسَنَ الْوُضُوءَ، ثُمَّ خَرَجَ إِلَى الْمَسْجِدِ لَا يُخْرِجُهُ إِلَّا الصَّلَاةُ، لَمْ يَحُطْ خَطْوَةً إِلَّا رُفِعَتْ لَهُ بِهَا دَرَجَةٌ، وَحُطَّ عَنْهُ بِهَا خَطِيئَةٌ، فَإِذَا صَلَّى لَمْ تَزَلِ الْمَلَائِكَةُ تُصَلِّي عَلَيْهِ مَا دَامَ فِي مُصَلَاةٍ اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَيْهِ، اللَّهُمَّ ارْحَمْهُ. وَلَا يَزَالُ أَحَدُكُمْ فِي صَلَاةٍ مَا انْتَظَرَ الصَّلَاةَ».

«نماز شخص به جماعت بیست و پنج درجه از نمازی که در خانه یا بازار می‌خواند فضیلت بیشتری دارد -و در روایتی آمده بیست و هفت درجه فضیلت بیشتر دارد- به این صورت که اگر به خوبی وضو گرفت و سپس به قصد نماز رو به مسجد رفت، هر قدمی که برمی‌دارد گناهی از او پاک می‌شود، و درجه‌ای به او اضافه می‌شود، هرگاه نمازش را تمام کرد، بر دوام فرشتگان بر او درود می‌فرستند مادامیکه در جای خود تکان نخورد، فرشتگان می‌گویند: خداوندا بر او درود بفرست، خداوندا به او رحم کن، و همچنان در نماز قرار دارد مادامیکه منتظر نماز دیگری باشد».

در روایت دیگری آمده که ملائکه می‌گویند: «اللَّهُمَّ اغْفِرْ لَهُ اللَّهُمَّ تُبْ عَلَيْهِ مَا لَمْ يُؤْذِ

فِيهِ وَمَا لَمْ يُحْدِثْ فِيهِ».

«پروردگارا او را بیامرز، پروردگار توبه او را بپذیر مادامی که وضوی وی باطل نشود». [به روایت امام بخاری و مسلم].

و پیامبر ﷺ فرموده: «إِنَّ أَعْظَمَ النَّاسِ أَجْرًا فِي الصَّلَاةِ أْبَعْدُهُمْ إِلَيْهَا مَمَشَى».

«بزرگ‌ترین اجر و پاداش نماز برای مردمی است که از راه دورتر به نماز می‌آیند».

و پیامبر ﷺ فرموده: «أَلَا أَدُلُّكُمْ عَلَى مَا يَمْحُو اللَّهُ بِهِ الْخَطَايَا وَيَرْفَعُ بِهِ الدَّرَجَاتِ. قَالُوا بَلَى يَا رَسُولَ اللَّهِ. قَالَ: إِسْبَاغُ الْوُضُوءِ عَلَى الْمَكَارِهِ وَكَثْرَةُ الْخُطَا إِلَى الْمَسَاجِدِ وَانْتِظَارُ الصَّلَاةِ بَعْدَ الصَّلَاةِ فَذَلِكَ الرِّبَاطُ».

«آیا شما را راهنمایی نکنم برای انجام دادن کاری که گناهان شما را پاک و درجات شما را بلند کند؟» عرض کردند آری ای پیامبر خدا، فرمود: وضو را کامل گرفتن در شدت سرما و کراهت داشتن به تکمیل کردن آن، و برداشتن قدم‌های زیاد رو به مساجد و رفتن به مساجد، و انتظار نماز پس از نماز، این است آن چیزی که شایسته است به آن دلبند باشید و نفس خود را به آن ربط دهید».

احادیث در این مورد بسیار زیاد هستند. برادر بزرگوار خود را از این پاداش‌های فراوان محروم مکن و به تو توصیه می‌شود که به آرامی، وقار و سنگینی قدم‌های زیادی بسوی مساجد برداری.

مستحب است دعای خروج از منزل را بخواند که عبارت است از: «بِسْمِ اللَّهِ آمَنْتُ بِاللَّهِ، اعْتَصَمْتُ بِاللَّهِ، تَوَكَّلْتُ عَلَى اللَّهِ، وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ، اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ أَنْ أَضِلَّ أَوْ أُضَلَّ، أَوْ أَزِلَّ أَوْ أُزَلَ، أَوْ أَظْلَمَ أَوْ أُظْلِمَ، أَوْ أَجْهَلَ أَوْ يُجْهَلَ عَلَيَّ». «پروردگارا! من به تو پناه می‌برم از اینکه خودم گمراه شوم، یا بوسیله‌ی دیگری گمراه شوم، و یا اینکه بلغزم، یا لغزیده شوم، یا ستم کنم، یا مورد ستم قرار گیرم، یا دچار جهالت شوم، یا با من به جهالت رفتار شود».

«اللَّهُمَّ اجْعَلْ فِي قَلْبِي نُورًا وَفِي لِسَانِي نُورًا وَاجْعَلْ فِي سَمْعِي نُورًا وَاجْعَلْ فِي بَصَرِي نُورًا»

وَاجْعَلْ مِنْ خَلْفِي نُورًا وَمِنْ أَمَامِي نُورًا وَاجْعَلْ مِنْ فَوْقِي نُورًا وَمِنْ تَحْتِي نُورًا. اللَّهُمَّ أَعْطِنِي نُورًا».

«الهی! در قلب، زبان، گوش و چشم من نور قرار ده، و بالا، و پایین، راست، چپ، مقابل، پشت و درون مرا منور گردان، و نور را برای من بیفزای، و بزرگ گردان، و مرا نوری عطا فرما، و در عصب، گوشت، خون، مو و پوست من نوری قرار ده». [به روایت امام بخاری].

سپس دعای وارد شدن به مسجد را می‌خواند که عبارت است از: «بِسْمِ اللَّهِ وَالصَّلَاةِ وَالسَّلَامِ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ، اللَّهُمَّ افْتَحْ لِي أَبْوَابَ رَحْمَتِكَ».

«بنام پروردگار درود و سلام بر روان پاک رسول الله، بار الها درهای رحمت را بر روی من بگشای. هنگام خروج از مسجد می‌گوید: اللَّهُمَّ افْتَحْ لِي أَبْوَابَ فَضْلِكَ».

«بار الها درهای فضل و نیکت را بر روی من بگشای». باید این دعاها را با قلب حاضر بخواند و یقین داشته باشد که مستجاب می‌شوند.

ستره^(۱) در نماز

مستحب است که نمازگزار ستره را برای خود قرار دهد و رو به آن نماز بخواند. پیامبر ﷺ فرموده: «لَا تُصَلُّوا إِلَّا إِلَى سُرَّةٍ، وَلَا تَدْعُ أَحَدًا يَمُرُّ بَيْنَ يَدَيْكَ، فَإِنْ أَبَى فَقَاتِلْهُ، فَإِنْ مَعَهُ الْقَرِينُ».

«بدون ستره نماز نخوان، و نگذار هیچ کس در جلوت رد شود، اگر اصرار ورزید با او بجنگ، زیرا او شیطان به همراه دارد». [به روایت ابن خزیمه].

باز در این مورد پیامبر ﷺ فرموده: «إِذَا صَلَّى أَحَدُكُمْ بِالسُّرَّةِ فَلْيُيَدِّنْ مِنْهَا لِي لَا يَقْطَعَ الشَّيْطَانُ عَلَيْهِ صَلَاتَهُ». «هرگاه یکی از شما رو به ستره نماز خواند باید خود را به آن نزدیک کند تا اینکه شیطان نماز او را قطع نکند». [به روایت امام مسلم] اگر چیزی را برای

۱- ستره به دیوار یا ستون یا چوب یا هر چیز دیگری که نزدیک به محل سجده نمازگزار باشد و میان او و عابرین حائل و مانع گردد، اطلاق می‌شود.

ستره نیافت در جلو خود خطی بکشد برای ستره^(۱).

برادر مسلمان پرهیز از اینکه در جلو نمازگزار عبور کنی. پیامبر ﷺ فرموده: «لَوْ يَعْلَمُ الْمَارُّ بَيْنَ يَدَيِ الْمُصَلِّي مَاذَا عَلَيْهِ لَكَانَ أَنْ يَقِفَ أَرْبَعِينَ خَيْرًا لَهُ مِنْ أَنْ يَمُرَّ بَيْنَ يَدَيْهِ».

«اگر می دانست کسی که در جلو نمازگزار عبور می کند که چه جرمی دارد، چهل ماه یا چهل سال می ایستاد بهتر بود برای وی از اینکه در جلو نمازگزار عبور کند».

راوی حدیث می گوید نمی دانم که آیا پیامبر ﷺ فرمود چهل سال یا چهل ماه. [متفق علیه].

فضیلت نماز جمعه

در احادیث آمده که روز جمعه بهترین روزهای هفته است. از ابی هریره رضی الله عنه روایت شده که رسول الله ﷺ فرمود: «خَيْرُ يَوْمٍ طَلَعَتْ فِيهِ الشَّمْسُ يَوْمَ الْجُمُعَةِ فِيهِ خُلِقَ آدَمُ وَفِيهِ أُهْبِطَ وَفِيهِ تَبَّ عَلَيْهِ وَفِيهِ قُبِضَ وَفِيهِ تَقُومُ السَّاعَةُ».

«بهترین روزی که خورشید در آن طلوع کرده روز جمعه است، در روز جمعه آدم عليه السلام خلق شده، و در روز جمعه وارد بهشت شد، و در روز جمعه بود از بهشت بیرون شد، و در روز جمعه قیامت برپا می شود». [به روایت مسلم، ابوداود نسائی و ترمذی].

نماز جمعه و حضور برای شنیدن خطبه بر هر فرد مسلمانی واجب است، اگر کسی رکعت اول را همراه امام نخواند پس از سلام امام برمی خیزد و آنرا می خواند، اما اگر در تشهد به امام رسید و نتوانست هیچکدام از دو رکعت را همراه امام بخواند باید چهار رکعت ظهر را تمام کند^(۲).

فضیلت زود به مسجد رفتن در روز جمعه

رسول الله ﷺ فرموده: «مَنْ غَسَلَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ، وَاغْتَسَلَ، ثُمَّ بَكَرَ وَابْتَكَرَ وَمَشَى، وَلَمْ

۱- دلیل وارده بر خط کشیدن برای ستره در نماز ضعیف است.

۲- هر چند که نیت دو رکعت نماز جمعه را داشته (مترجم).

يَرْكَبُ وَدَنَا مِنَ الْإِمَامِ وَأَنْصَتَ وَاسْتَمَعَ وَلَمْ يَلْغُ كَانَ لَهُ بِكُلِّ خُطْوَةٍ يَخْطُوهَا مِنْ بَيْتِهِ إِلَى الْمَسْجِدِ عَمَلٌ سَنَةِ سَنَةٍ أَجْرُ صِيَامُهَا وَقِيَامُهَا». [روایت از بخاری، وأئمه أربعه].

«کسی که در روز جمعه غسل کند و خود را بشوید سپس در اولین فرصت با پیاده و بدون سواری به مسجد برود و در نزدیک امام ساکت بنشیند و به او گوش فرا دهد و لغو نکند، -یعنی کاری انجام ندهد که اجر نمازش را کم کند- بخاطر هر قدمی که از خانه رو به مسجد برداشته اجر و پاداش روزه و قیام یک سال تمام برای او حساب می‌شود».

آنچه که لازم است در روز جمعه انجام شود

- ۱- دعا کردن بسیار، زیرا در روز جمعه ساعتی هست که در آن دعا مستجاب می‌شود و آن آخرین وقت روز جمعه است.
- ۲- درود فرستادن بسیار بر رسول الله ﷺ.
- ۳- غسل نمودن و استفاده از بوی خوش و زود به مسجد رفتن.
- ۴- خواندن سوره کهف.

اعمالی که مکروه است انجام دادن آنها در مسجد در حالیکه امام خطبه می‌خواند

- ۱- بازی با سنگ‌ریزه و تسبیح جائز نیست.
- ۲- سخن گفتن جائز نیست بلکه حرام است.
- ۳- گام برداشتن بر روی مردم برای رسیدن به صف اول جائز نمی‌باشد مگر در حالت ضرورت.

نمازهایی که دارای سبب هستند عبارتند از:

- ۱- نماز عیدین، ۲- نماز استخاره (طلب خیر)، ۳- نماز تحیت المسجد، ۴- نماز کسوف و خسوف (خورشید گرفتگی و ماه گرفتگی)، ۵- نماز استسقاء (طلب باران).

۱- نماز عیدین

نماز عیدین در سال اول هجری پایه‌گذاری شده. نماز عیدین سنت مؤکده می‌باشد و رسول الله ﷺ بر آن مواظبت کرده و به مردان و زنان دستور داده تا آن را انجام دهند. در میان علما در مورد حکم نماز عیدین اختلاف نظر وجود دارد. برخی گفته‌اند واجب، و برخی گفته‌اند سنت مؤکده می‌باشد، و مستحب است که مصلای ویژه داشته باشد. اگر عذری وجود داشته باشد مانند باران و ترس جائز است که در مسجد خوانده شود. رسول الله ﷺ یک بار در مسجد النبی بخاطر بارش باران نماز عید را خوانده است. مستحب است غسل کردن، پوشیدن لباس زیبا و استفاده از بوی خوش برای روز عید. و همچنین مستحب است در عید فطر پیش از خروج به مصلی چند دانه خرما میل کند، سه دانه، یا پنج دانه یا هفت دانه، بصورت تاک. اما در عید قربان پیش از نماز چیزی نخورد بلکه بهتر آن است پس نماز از ذبیحه و گوشت قربانی خود مصرف کند، و مستحب است با پیاده به مصلی برود، و مسیر برگشت از مصلی را عوض نماید.

اما وقت نماز عید هنگامی شروع می‌شود که آفتاب به اندازه سه متر بلند شده باشد.

چگونگی نماز عید

نماز عید دو رکعت می‌باشد و سنت است نمازگزار پس از تکبیر احرام و قبل از قرائت سوره فاتحه هفت بار تکبیر بگوید، و به هنگام هر تکبیر دستان خود را تا مقابل شانه‌ها بلند کند، و در رکعت دوم پنج بار تکبیر می‌گوید. بعد از اتمام نماز امام (رو به نمازگزاران) خطبه می‌خواند. ابتداء در خطبه اول نه بار تکبیر می‌گوید، و در خطبه دوم هفت بار، سپس خطبه را بحمد و ثنای خداوند شروع می‌کند، و مردم را در مسائل دینی راهنمایی می‌کند، و به آنها می‌آموزد که در روزهای عید باید بیشتر درود بر رسول الله ﷺ بفرستند، و خداوند را بیشتر یاد کنند، و به نیازمندان کمک کنند، و صله رحم را بجای آورند، و از دوستان خود دیدن نمایند.

۲- نماز استخاره (طلب خیر از خداوند)

سبب نماز استخاره: کسی که می‌خواهد کاری را انجام دهد یا اینکه در انجام کاری متردد است از پروردگار خود طلب خیر می‌نماید.

حکم نماز استخاره: نماز استخاره مستحب است.

چگونگی نماز استخاره:

دو رکعت نماز سنت را می‌خواند در هر موقعی باشد شب یا روز فرقی نمی‌کند. سوره فاتحه را قرائت می‌کند و پس از سوره فاتحه هر اندازه که توانست قرآن می‌خواند پس از اتمام نماز حمد و ستایش خداوند را بجای می‌آورد و درود بر روان پاک رسول الله ﷺ می‌فرستد این دعا را می‌خواند: «اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْتَخِيرُكَ بِعِلْمِكَ، وَأَسْتَقْدِرُكَ بِقُدْرَتِكَ، وَأَسْأَلُكَ مِنْ فَضْلِكَ الْعَظِيمِ، فَإِنَّكَ تَقْدِرُ وَلَا أَقْدِرُ، وَتَعْلَمُ وَلَا أَعْلَمُ، وَأَنْتَ عَلَّامُ الْغُيُوبِ، اللَّهُمَّ إِنْ كُنْتَ تَعْلَمُ أَنَّ هَذَا الْأَمْرَ -وَيُسَمِّي حَاجَتَهُ- خَيْرٌ لِي فِي دِينِي وَمَعَاشِي وَعَاقِبَةِ أَمْرِي -أَوْ قَالَ: عَاجِلِهِ وَآجِلِهِ- فَاقْدِرْهُ لِي وَيَسِّرْهُ لِي ثُمَّ بَارِكْ لِي فِيهِ، وَإِنْ كُنْتَ تَعْلَمُ أَنَّ هَذَا الْأَمْرَ شَرٌّ لِي فِي دِينِي وَمَعَاشِي وَعَاقِبَةِ أَمْرِي -أَوْ قَالَ: عَاجِلِهِ وَآجِلِهِ- فَاصْرِفْهُ عَنِّي وَاصْرِفْنِي عَنْهُ وَاقْدِرْ لِي الْخَيْرَ حَيْثُ كَانَ، ثُمَّ أَرْضِنِي بِهِ».

«ای الله! به وسیله علمت از تو طلب خیر می‌کنم، و بوسیله قدرتت از تو توانایی می‌خواهم، از تو فضل بسیار را مسألت می‌نمایم، زیرا تو توانایی و من ناتوان، و تو می‌دانی و من نمی‌دانم، و تو داننده امور پنهان هستی. الهی! اگر در علم تو این کار -حاجت خود را نام می‌برد- باعث خیر من در دین و آخرت است -یا می‌گوید: در حال و آینده کارم- آن را برایم مقدور و آسان بگردان، و در آن برکت عنایت فرما، و چنانچه در علم تو این کار برایم در دنیا و آخرت باعث بدی است -یا می‌گوید: در حال و آینده کارم- پس آن را از من، و مرا از آن، منصرف بگردان، و خیر را برای من هر کجا که هست مقدّر نما، و آنگاه مرا با آن خشنود بگردان».

۳- تحیت المسجد

هرگاه انسان مسلمان وارد مسجد شد خواه برای انجام فرض یا قرائت قرآن یا هر چیز دیگری واجب است که با وضو وارد شود و پیش از اینکه بنشیند دو رکعت نماز بخواند هرچند که در اوقات ممنوع وارد شود.

زیرا نماز تحیت المسجد دارای سبب است و نمازهایی که دارای سبب هستند اشکال ندارد که در اوقات ممنوعه خوانده شوند.

اگر کسی وارد مسجد شد و نخواست بنشیند بر او لازم نیست که نماز بخواند بدلیل این فرموده رسول الله ﷺ: «إِذَا دَخَلَ أَحَدُكُمُ الْمَسْجِدَ فَلَا يَجْلِسَ حَتَّى يُصَلِّيَ رَكْعَتَيْنِ». «هرگاه کسی از شما وارد مسجد شد نباید بنشیند تا اینکه دو رکعت نماز بخواند»، و همچنین دو رکعت نماز پس از طواف کعبه معظمه جزء نمازهایی است که دارای سبب هستند^(۱).

۴- نماز خورشید گرفتگی و ماه گرفتگی

سبب این نماز: گرفتگی خورشید یا ماه یا برخی از آنها است.

حکم این نماز: سنت مؤکده می باشد و برخی از علماء بدلیل فرموده پیامبر ﷺ که می فرماید «افزعوا» یعنی بشتابید، آن را واجب دانسته اند.

چگونگی این نماز: بعد از تکبیر احرام سوره فاتحه را می خواند سپس با یک قرائت طولانی قرآن می خواند، سپس رکوع طولانی می برد، سپس از رکوع بلند می شود. دوباره سوره فاتحه را قرائت می کند، سپس با یک قرائت طولانی اما کم تر از قرائت قبلی قرآن می خواند، بعداً رکوعی کمتر از رکوع قبلی می برد، سپس بلند می شود دو تا سجده می برد و رکعت بعدی را هم به این صورت می خواند. پس از اتمام نماز رو به مردم می کند و خطبه را ایراد می نماید و در آن مردم را به تقوی توصیه می کند و آنها را به انجام اوامر و پرهیز از محرمات امر می کند.

۱- یعنی: هر وقت که باشد خوانده می شود خواه اوقات ممنوعه باشد یا نه. (مترجم).

۵- نماز طلب باران

سبب این نماز: خشکسالی و انقطاع باران است.

حکم این نماز: سنت مؤکده می‌باشد.

چگونگی این نماز: امام دو رکعت نماز می‌خواند در رکعت اول هفت بار تکبیر می‌گوید، و در رکعت دوم پنج بار تکبیر می‌گوید و نماز را به صورت جهری و با صدای بلند می‌خواند. پس از فاتحه در رکعت اول سوره (أعلى) را می‌خواند، و در رکعت دوم سوره (غاشیه) را می‌خواند. سپس شروع به خواندن خطبه می‌نماید در ابتدای خطبه اول نه بار تکبیر، و در خطبه دوم هفت بار تکبیر می‌گوید. هرگاه که خطبه به پایان رسید نمازگزاران عباهای خود را وارونه و متحول می‌نمایند. یعنی طرف چپ را به راست و راست را به چپ تغییر می‌دهند و دستانشان را رو به آسمان بلند می‌کنند و متضرعانه دعا می‌کنند و از خداوند طلب باران می‌نمایند.

۶- نماز میت

فضیلت نماز میت: از ابوهریره رضی الله عنه روایت شده که رسول الله صلی الله علیه و آله فرموده: «مَنْ شَهِدَ الْجَنَازَةَ حَتَّى يُصَلِّيَ عَلَيْهَا فَلَهُ قِيرَاطٌ وَمَنْ شَهِدَهَا حَتَّى تُدْفَنَ فَلَهُ قِيرَاطَانِ». عرض شد ای رسول خدا منظور از قیراطان چیست؟ فرمود: «مِثْلُ الْجَبَلَيْنِ الْعَظِيمَيْنِ». «هر کسی حاضر بر سر جنازه‌ای باشد تا اینکه نماز بر او خوانده شود، یک قیراط خیر به او می‌رسد، و هر کس آن را همراهی کند تا اینکه به خاک سپرده شود، دو قیراط خیر به او می‌رسد یعنی به اندازه دو کوه بزرگ خیر به او می‌رسد».

حکم نماز میت: نماز بر میت مسلمان فرض کفایه می‌باشد، یعنی اگر کسی آن را انجام دهد تکلیف از دیگران ساقط می‌شود. انجام آن برای دیگران سنت می‌باشد، و اگر همگی آن را ترک کنند، گناهکار می‌شوند.

شروط نماز میت: شرط صحت نماز بر میت چنین است: ۱- نیت، ۲- رو به قبله

نمودن، ۳- پوشیدن عورت، ۴- طهارت نمازگزار و میت، ۵- پرهیز از نجاست، ۶- مسلمان بودن میت و نمازگزار، ۷- حضور جنازه اگر در منطقه باشد.

ارکان نماز میت: نماز میت دارای هفت رکن می‌باشد که عبارتند از:

۱- قیام، برای کسی که قادر به آن باشد، ۲- تکبیرات چهارگانه، ۳- قرائت فاتحه، ۴- درود فرستادن بر پیامبر صلی الله علیه و آله، ۵- دعا برای میت، ۶- ترتیب، ۷- سلام دادن.

سنت‌های نماز میت: ۱- بلند کردن دست‌ها تا مقابل شانه‌ها همراه هر تکبیر، در این مورد در میان علماء اختلاف نظر وجود دارد زیرا از رسول الله صلی الله علیه و آله وارد نشده که آیا همراه هر تکبیر دستان مبارکش بلند کرده یا نه، ۲- گفتن **أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ**، ۳- دعا برای خود و مسلمانان، ۴. دست راست را روی دست چپ بگذارد و روی سینه قرار دهد، ۵- سلام دادن بطرف راست.

چگونگی نماز میت: امام یا منفرد در مقابل سر مرد، و وسط زن قرار می‌گیرند، و مأمومین در پشت سر امام قرار می‌گیرند، و سنت است سه صف را تشکیل دهند. شیخ ابن باز رحمته الله معتقد است که باید صف‌ها تکمیل شوند هرچند که به سه صف نرسند. سپس تکبیر احرام را می‌گوید و بعد از تکبیر **أَعُوذُ بِاللَّهِ** می‌گوید. اما دعای استفتاح را نمی‌خواند و بسم الله و سوره فاتحه را قرائت می‌نماید. بعداً تکبیر دوم را می‌گوید و دستان خود را تا مقابل شانه‌ها بلند می‌کند، بر رسول الله صلی الله علیه و آله درود می‌فرستد و می‌گوید: **«اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ، كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ وَعَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ، إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ، اللَّهُمَّ بَارِكْ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ، كَمَا بَارَكْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ وَعَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ، إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ»**.

«بار إلهنا! بر محمد صلی الله علیه و آله و آل محمد درود بفرست همچنان که بر ابراهیم ؛ و آل ابراهیم درود فرستادی، همانا تو ستوده و باعظمت هستی. بار الها! بر محمد و آل محمد برکت نازل فرما همچنان که بر ابراهیم، و آل ابراهیم برکت نازل کردی، همانا تو ستوده و باعظمت هستی».

سپس تکبیر می‌گوید و به دعا‌های مأثور برای میت دعا می‌کند. برخی از دعاها عبارتند از: **«اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِحَيِّنَا وَمَيِّتِنَا، وَشَاهِدِنَا، وَغَائِبِنَا وَصَغِيرِنَا وَكَبِيرِنَا، وَذَكَرْنَا وَأُنْثَانَا»**.

اللَّهُمَّ مَنْ أَحْيَيْتَهُ مِنَّا فَأَحْيِهِ عَلَى الْإِسْلَامِ، وَمَنْ تَوَفَّيْتَهُ مِنَّا فَتَوَفَّهُ عَلَى الْإِيمَانِ. اللَّهُمَّ اغْفِرْ لَهُ وَارْحَمْهُ، وَعَافِهِ، وَاعْفُ عَنْهُ، وَأَكْرِمْ نُزُلَهُ، وَوَسِّعْ مَدْخَلَهُ، وَاغْسِلْهُ بِالْمَاءِ وَالثَّلْجِ وَالْبَرْدِ، وَنَقِّهِ مِنَ الْخَطَايَا كَمَا نَقَّيْتَ الثَّوْبَ الْأَبْيَضَ مِنَ الدَّنَسِ، وَأَبْدِلْهُ دَارًا خَيْرًا مِنْ دَارِهِ، وَأَهْلًا خَيْرًا مِنْ أَهْلِهِ، وَزَوْجًا خَيْرًا مِنْ زَوْجِهِ، وَأَدْخِلْهُ الْجَنَّةَ، وَأَعِزَّهُ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ وَعَذَابِ النَّارِ وَأَفْسِحْ لَهُ فِي قَبْرِهِ وَتَوَّرَّ لَهُ فِيهِ».

«الهی! زنده و مرده، حاضر و غایب، کوچک و بزرگ، مرد و زن ما را مورد آمرزش قرار دهد، یا الله! هرکسی را از میان ما زنده نگه می‌داری بر اسلام زنده‌اش نگاه دار، و هرکسی را می‌رانی بر ایمان بمیران. بار الها! او را ببخش، و بر او رحم کن، و عافیت نصیبش بگردان، و از وی گذشت کن. الهی! میهمانی او را گرامی بدار، و قبرش را وسیع بگردان، و او را با آب و برف و تگرگ بشوی، و از گناهان، چنان پاکش بگردان که لباس سفید را از آلودگی، پاک و تمیز می‌گردانی. پروردگارا! به او خانه‌ای بهتر از خانه‌اش، و خانواده‌ای بهتر از خانواده‌اش، و همسری بهتر از همسرش، عنایت بفرما، و او را وارد بهشت کن، و از عذاب قبر و دوزخ پناهش ده. و قبر او را وسیع و نورانی بفرما».

اگر میت مؤنث باشد می‌گوید: «اللهم اغفر لها» با ضمیر مؤنث در تمام دعا. و اگر میت نوزاد باشد می‌گوید: «اللَّهُمَّ اجْعَلْهُ فَرْطًا وَذُخْرًا لَوَالِدَيْهِ، وَشَفِيعًا مُجَابًا. اللَّهُمَّ ثَقِّلْ بِهِ مَوَازِينَهُمَا وَأَعْظِمْ بِهِ أَجُورَهُمَا، وَالْحَقِّهُ بِصَالِحِ الْمُؤْمِنِينَ، وَاجْعَلْهُ فِي كِفَالَةِ إِبْرَاهِيمَ، وَفِيهِ بِرَحْمَتِكَ عَذَابَ الْجَحِيمِ».

«خدایا! او را میزبان و ذخیره و شفاعت کننده‌ای که شفاعتش قبول شود برای پدر و مادرش قرار بده. خدایا! بوسیله‌ی او ترازوی حسنات پدر و مادرش را سنگین بگردان، و بر پاداش آنها بیفزای، و او را به مؤمنان نیکوکار ملحق بگردان، و در کفالت ابراهیم، قرار ده، و به رحمت خود از عذاب دوزخ حفظ کن».

برای بار چهارم تکبیر می‌گوید و لحظه‌ای مکث می‌کند به طرف راست سلام می‌دهد. و مستحب است خالصانه برای میت دعا کند.

اگر کسی در وسط نماز به امام اقتداء نمود و پیش از اینکه نماز را به اتمام برساند امام

سلام داد او برای خودش نماز را ادامه می‌دهد و به اتمام می‌رساند، و اگر خواستند میت را بردارند او پشت سرهم بدون فاصله تکبیرات چهارگانه را می‌گوید و سلام می‌دهد. اگر کسی خواست بر میت نماز بخواند و میت دفن شده بود می‌تواند تا یک ماه بر روی قبر میت نماز بخواند بعد از گذشت یک ماه دیگر بر میت نماز خوانده نمی‌شود. والله أعلم.

روش نماز رسول الله ﷺ

حمد و ستایش تنها لایق ذات پروردگار است. درود و سلام بر بنده و فرستاده او محمد ﷺ و آل و یاران او باد. اما بعد:

این چند کلمات مختصر و کوتاهی است در مورد چگونگی نماز رسول الله ﷺ به خواهران و برادران مسلمان خود تقدیم می‌دارم تا آنرا مطالعه و در این زمینه رسول الله ﷺ را سرمشق خود قرار دهند، که می‌فرماید: «صَلُّوا كَمَا رَأَيْتُمُنِي أُصَلِّي». «نماز بخوانید همانطور که دیدید من نماز خواندم». [به روایت امام بخاری]. و اینک آنرا به خواننده محترم تقدیم می‌دارم:

وضو کامل بگیرد: وضوی کامل آن است که خداوند در قرآن کریم به آن دستور فرموده و می‌فرماید: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا إِذَا قُمْتُمْ إِلَى الصَّلَاةِ فَاغْسِلُوا وُجُوهَكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ إِلَى الْمَرَافِقِ وَامْسَحُوا بِرُءُوسِكُمْ وَأَرْجُلَكُمْ إِلَى الْكَعْبَيْنِ وَإِنْ كُنْتُمْ جُنُبًا فَاطَّهَّرُوا وَإِنْ كُنْتُمْ مَرْضَىٰ أَوْ عَلَىٰ سَفَرٍ أَوْ جَاءَ أَحَدٌ مِنْكُم مِّنَ الْغَايَةِ أَوْ لَمَسْتُمُ النِّسَاءَ فَلَمْ تَجِدُوا مَاءً فَتَيَمَّمُوا صَعِيدًا طَيِّبًا فَامْسَحُوا بِوُجُوهِكُمْ وَأَيْدِيكُمْ مِنْهُ مَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيَجْعَلَ عَلَيْكُمْ مِنْ حَرَجٍ وَلَٰكِنْ يُرِيدُ لِيُطَهِّرَكُمْ وَلِيُتِمَّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكُمْ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿٦﴾ [المائدة: ٦]»^(۱).

و پیامبر ﷺ می‌فرماید: «لَا تُقْبَلُ صَلَاةٌ بِغَيْرِ طُهْرٍ وَلَا صَدَقَةٌ مِنْ غُلُولٍ». «خداوند نماز بدون وضو را قبول نمی‌کند، و نیز صدقه را از مالی که از راه خیانت بدست آورده قبول

نمی‌کند». و حدیثی که رسول الله ﷺ برای کسی که در نماز کوتاهی کرده بود فرمود: «إِذَا قُمْتَ إِلَى الصَّلَاةِ فَاسْبِغِ الوُضُوءَ». «اگر برای نماز به پا خواستی، بطور کامل وضو بگیر».

۱- رو به قبله نمودن: نمازگزار هر جا که باشد باید تمام بدن خود را رو به قبله نماید و برای نمازی که می‌خواهد انجام دهد خواه فرض یا سنت باید نیت داشته باشد، و نیت بر زبان نیاورد زیرا نیت در قلب است، و به زبان آوردن آن مشروع نیست، بلکه بدعت می‌باشد، چون نه رسول الله ﷺ و نه اصحاب کرام علیهم السلام به آن نطق ننموده‌اند، و مستحب است نمازگزار خواه امام باشد یا منفرد در مقابل ستره، نماز بخواند، زیرا رسول الله ﷺ به آن دستور فرموده‌اند.

رو به قبله نمودن شرط صحت نماز می‌باشد، مگر در مسائلی که استثناء شده‌اند و آن در کتاب‌های فقهی بیان شده است.

۲- گفتن تکبیر: تکبیر احرام می‌گوید در حالیکه به سجده‌گاه نگاه می‌کند می‌گوید (الله اکبر).

۳- هنگام تکبیر گفتن دستانش را تا مقابل شانه‌ها یا گوش‌ها بلند می‌کند.

۴- گذاشتن دست روی سینه: دست راست را روی دست چپ و می‌چ می‌گذارد آنگاه روی سینه قرار می‌دهد. بدلیل حدیث وائل بن حُجر و قبیصه بن هُلب الطائی از پدرش رحمتهما.

۵- خواندن دعای استفتاح: مستحب است که دعای استفتاح را بخواند که عبارت است از: «اللَّهُمَّ بَاعِدْ بَيْنِي وَبَيْنَ خَطَايَايَ كَمَا بَاعَدْتَ بَيْنَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ، اللَّهُمَّ نَقِّنِي مِنْ خَطَايَايَ كَمَا يُنَقَّى الثَّوْبُ الْأَبْيَضُ مِنَ الدَّنَسِ، اللَّهُمَّ اغْسِلْنِي مِنَ خَطَايَايَ بِالثَّلْجِ وَالْمَاءِ وَالْبَرْدِ». «بار الها! بین من و خطاهای من، همانند فاصله ای که بین مشرق و مغرب انداخته ای، فاصله بیانداز، و مرا از خطاهایم پاک ساز، همانند لباس سفیدی که از آلودگی پاک می‌شود. بار الها! خطاهای مرا با برف و آب و تگرگ بشوی». [متفق علیه].

و اگر خواست بجای آن می‌گوید: «سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، وَتَبَارَكَ اسْمُكَ، وَتَعَالَى

جَدُّكَ، وَلَا إِلَهَ غَيْرُكَ». «بار الها! پاک و منزهی، و حمد از آنِ توست، و نامت با برکت است و قدرت و شکوه تو بسیار بالاست و هیچ معبودی بجز تو «بحق» وجود ندارد». [به روایت امام مسلم].

اشکالی ندارد اگر دعا‌های استفتاح دیگری که از سنت وارد هستند بخواند و بهتر آن است که گاه‌گاه دعا‌های دیگر را بخواند. سپس می‌گوید: «أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ - بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ» و سوره فاتحه را قرائت می‌کند. بدلیل فرموده رسول الله ﷺ که می‌فرماید: «لَا صَلَاةَ لِمَنْ لَمْ يَقْرَأْ بِفَاتِحَةِ الْكِتَابِ». «نماز کسی که سوره فاتحه را نخواند جائز نمی‌باشد». و پس از «ولا الضالین» در نمازهایی که با صدای بلند خوانده می‌شود با صدای بلند، و در نمازهایی که با صدای پایین خوانده می‌شود با صدای پایین بگوید: «آمین» سپس هر اندازه که میسر است قرآن بخواند و بهتر آن است که در نمازهای ظهر و عصر و عشاء سوره‌های متوسط بخواند و در نماز فجر سوره‌های طولانی و در مغرب سوره‌های کوتاه بخواند و گاه‌گاه در نماز مغرب سوره‌های طولانی و متوسط را هم بخواند. چنانکه از رسول الله ﷺ ثابت شده بهتر است نماز عصر کوتاه‌تر از نماز ظهر باشد.

۶- رکوع: تکبیر می‌گوید در حالیکه دستانش را تا مقابل شانه‌ها یا گوش‌هایش بلند کرده و به رکوع می‌رود. کمر و سرش را هموار می‌سازد، و دستانش را بر روی زانو قرار داده و انگشتانش را باز می‌گذارد. آرام می‌گیرد و می‌گوید: «سُبْحَانَ رَبِّيَ الْعَظِيمِ» «منزه است پروردگار بزرگوارم».

و بهتر است سه بار آنرا تکرار کند و مستحب است به همراه آن این دعا را هم بخواند: «سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ رَبَّنَا وَبِحَمْدِكَ اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي». «پروردگارا! تو پاک و منزهی، خدایا تو را ستایش می‌نمایم، الهی، مرا ببخشای».

۷- بلند شدن از رکوع: سرش را از رکوع بلند می‌کند، و دستانش را تا مقابل شانه‌ها یا گوش‌هایش بلند می‌کند می‌گوید: «سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ» «خداوند حمد و ستایش

کسی را که او را ستود شنید».

خواه امام باشد یا منفرد و در هنگام قیام می گوید: «مِلْءَ السَّمَوَاتِ، وَمِلْءَ الْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا، وَمِلْءَ مَا شِئْتَ مِنْ شَيْءٍ بَعْدُ».

«الهی! حمدی که آسمان‌ها و زمین و میان آن‌ها و هر چه تو بخواهی را پر کند، از آن تو است».

اگر بعد از آن این دعا را زیاد کند بهتر است: «أَهْلَ الثَّنَاءِ وَالْمَجْدِ، أَحَقُّ مَا قَالَ الْعَبْدُ، وَكُنَّا لَكَ عَبْدُ اللَّهِ لَا مَانِعَ لِمَا أُعْطِيتَ، وَلَا مُعْطِي لِمَا مَنَعْتَ، وَلَا يَنْفَعُ ذَا الْجَدِّ مِنْكَ الْجُدُّ».

«الهی! تو اهل ستایش و عظمت هستی. الهی! تو شایسته ستایش بندگان هستی. همگی ما بندگان هستیم، آن چه تو بفرمائی هیچ کس جلوی آن را نمی‌گیرد، و آنچه جلوی آن را بگیری کسی قدرت ندارد آن را عطا نماید. الهی! صاحب ثروت، او را ثروتش از عذاب تو نجات نمی‌دهد و «تمامی شکوه» و ثروت از آن تو است».

زیرا در برخی از احادیث صحیح ثابت شده است که رسول الله ﷺ هنگام بلند شدن از رکوع این دعاها را می‌خواند، باز هم اگر شخص نمازگزار مأوم باشد هنگام بلند شدن از رکوع می‌گوید «ربنا لك الحمد» و دعاها را مذکور را می‌خواند و مستحب است پس از اعتدال از رکوع دستایشان را روی سینه قرار دهند. همچنانکه پس از تکبیر احرام دستان را روی سینه قرار می‌دادند. به دلایلی که از رسول الله ﷺ ثابت شده است مانند حدیث وائل بن حجر و حدیث سهل بن سعد رضی الله عنهما.

۸- سجده: تکبیر می‌گوید و زانوهایش را پیش از دستانش به زمین می‌گذارد و سجده می‌کند، اگر ممکن نباشد زانوهایش را پیش از دستان به زمین بگذارد اشکالی ندارد که دستانش را به زمین بگذارد.

انگشتان دست و پایش را رو به قبله می‌نماید. انگشتان دست را بهم می‌چسباند و روی اعضای هفتگانه قرار می‌گیرد. اعضای هفتگانه از این قرارند:

۱- پیشانی همراه بینی، ۲ و ۳- دو دست، ۴ و ۵- دو زانو، ۶ و ۷- انگشتان هر دو پا. سپس می‌گوید: «سبحان ربی الأعلی». «منزه است پروردگار بلندمرتبه‌ام». سه بار یا بیشتر آنرا تکرار می‌نماید و مستحب است به همراه آن این دعا را هم بخواند: «سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ رَبَّنَا وَبِحَمْدِكَ اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي». «پروردگارا! تو پاک و منزهی، خدایا تو را ستایش می‌نمایم، الهی، مرا ببخشای». بهتر است در سجده بسیار دعا کند.

رسول الله ﷺ می‌فرماید: «فَأَمَّا الرُّكُوعُ فَعِظُّمُوا فِيهِ الرَّبَّ عَزَّ وَكَبَّرُوا السُّجُودَ فَاجْتَهِدُوا فِي الدُّعَاءِ فَقَمِنْ أَنْ يُسْتَجَابَ لَكُمْ». «اما در رکوع پروردگار را به بزرگی یاد کنید، و اما در سجده تلاش کنید که بسیار دعا کنید، زیرا شایسته است که دعا مستجاب شود». (به روایت از امام مسلم).

و در حدیث دیگر آمده که رسول الله ﷺ می‌فرماید: «أَقْرَبُ مَا يَكُونُ الْعَبْدُ مِنْ رَبِّهِ وَهُوَ سَاجِدٌ فَأَكْثِرُوا الدُّعَاءَ». «به هنگام سجده بنده از همه جا به خداوند نزدیک‌تر است، پس در سجده به کثرت دعا کنید». [به روایت امام مسلم].

و در سجده خیر دنیا و آخرت را برای خود و مسلمانان مسئلت نمایید خواه نماز فرض باشد یا نقل.

بازوها و آرنج‌هایش را به پهلوی و شکمش را به ران‌ها و ران‌هایش را به ساق نچسباند و آرنج‌هایش را بلند نگه دارد و به زمین نچسباند رسول الله ﷺ می‌فرماید: «اعْتَدِلُوا فِي السُّجُودِ، وَلَا يَبْسُطْ أَحَدُكُمْ ذِرَاعِيَهُ انْبِسَاطَ الْكَلْبِ».

«در سجده حد وسط را رعایت نمائید و بسان سگ دستانتان را مگسترانید». [متفق علیه].

۹- بلند شدن از سجده: به گفتن تکبیر سر را از سجده بلند می‌نماید و پای چپ خود را پهن کرده و روی آن می‌نشیند. پای راست را نصب نموده و انگشتان پایش را رو به قبله می‌کند و دستانش را روی ران‌ها و زانوهایش قرار می‌دهد و می‌گوید: «رَبِّ اغْفِرْ لِي رَبِّ اغْفِرْ لِي، اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي وَارْحَمْنِي، وَاهْدِنِي، وَارْزُقْنِي، وَعَافِنِي، وَاجْبُرْنِي».

«ای الله! مرا ببخش، مرا ببخش بار الها! مرا ببخش. به من رحم کن، مرا هدایت کن، به من رزق و عافیت عطا کن، کوتاهی‌های مرا جبران کن».

و آرام می‌گیرد تا اینکه مهره‌های کمر بجای خود برگردند. زیرا رسول الله ﷺ اعتدال پس از رکوع و نشستن در میان دو سجده را طول می‌داد.

۱۰- **سجده دوم:** تکبیر می‌گویند و برای بار دوم سجده می‌برد همانند سجده اول.

۱۱- **بلند شدن از سجده دوم:** تکبیر می‌گویند و از سجده بلند می‌شود، همانند نشستن میان دو سجده لحظه‌ای مکث می‌نماید که آن حالت را جلسه استراحت گویند. قول صحیح‌تر بر آن است که جلسه استراحت مستحب و ترک آن اشکالی ندارد و در آن ذکر و دعاء وجود ندارد.

سپس با تکیه به زانوهای اگر ممکن باشد برای رکعت دوم بلند می‌شود، و اگر ممکن نباشد با تکیه بر دستان بلند شود. سپس سوره فاتحه و هر اندازه که میسر باشد قرآن می‌خواند و آنچه را که در رکعت قبلی انجام داد تکرار می‌کند، و جائز نیست مأموم از امام سبقت بگیرد، زیرا رسول الله ﷺ امتش را از آن برحذر داشته، و نیز مکروه است همراه امام حرکت کند. مستحب است پس از قطع صدای امام بلافاصله بدنبال امام حرکت نماید. رسول الله ﷺ می‌فرماید: «إِنَّمَا جُعِلَ الْإِمَامُ لِيُؤْتَمَّ بِهِ، فَلَا تَخْتَلِفُوا عَلَيْهِ. فَإِذَا كَبَّرَ فَكَبِّرُوا، وَإِذَا رَكَعَ فَارْكَعُوا. وَإِذَا قَالَ: سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ، فَقُولُوا: رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ. وَإِذَا سَجَدَ فَاسْجُدُوا». «امام برای آن است که به او اقتدا شود. پس هر وقتی تکبیر گفت شما نیز تکبیر بگویید. از امام پیشی نگیرید هرگاه به رکوع رفت شما نیز به رکوع بروید. هر وقت امام گفت «سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ» شما بگویید «رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ» هر وقت به سجده رفت شما نیز به سجده بروید». [متفق علیه].

۱۲- **اگر نماز دو رکعتی باشد:** مانند نماز فجر، نماز جمعه، و نماز عیدین پای راست

خویش را نصب می‌نماید و پای چپ را پهن می‌کند و روی آن می‌نشیند. دست راست را روی ران راست قرار می‌دهد. همه انگشتان را بجز انگشت سبابه می‌بندد وقتی به ذکر

«الله» رسید به آن به وحدانیت خداوند اشاره می‌نماید و نیز هنگام خواندن دعا به آن اشاره می‌کند.

اگر انگشت کوچک و انگشت چسبیده به آن را ببندد و انگشت وسط و انگشت شست را حلقه نماید و با انگشت سبابه هنگام ذکر «الله» و دعا اشاره نماید بهتر است، زیرا هر دو صورت از رسول الله ﷺ واردند. افضل آن است که گاهی این صورت، و گاهی آن صورت را انجام دهد. و دست چپ را روی ران چپ و زانو قرار می‌دهد سپس تشهد را می‌خواند که عبارت است از: «لَتَحْيَاُ اللَّهُ، وَالصَّلَوَاتُ وَالطَّيِّبَاتُ، السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّبِيُّ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ، السَّلَامُ عَلَيْنَا وَعَلَى عِبَادِ اللَّهِ الصَّالِحِينَ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ». [فرمانروائی، رحمت و برکت و پاکی مخصوص الله است]، سلام و رحمت و برکات خدا بر تو باد ای پیامبر، سلام بر ما و کلیه بندگان صالح خدا، من گواه می‌دهم که هیچ معبودی بجز الله «بحق» وجود ندارد و محمد ﷺ بنده و رسول اوست».

سپس می‌گوید: «اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ، كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ وَعَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ، إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ، اللَّهُمَّ بَارِكْ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ، كَمَا بَارَكْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ وَعَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ، إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ». «بار الها! بر محمد ﷺ و آل محمد درود بفرست همچنان که بر ابراهیم، و آل ابراهیم درود فرستادی، همانا تو ستوده و باعظمت هستی. بار الها! بر محمد و آل محمد برکت نازل فرما همچنان که بر ابراهیم ؛ و آل ابراهیم برکت نازل کردی، همانا تو ستوده و باعظمت هستی».

از چهار چیز به خداوند پناه می‌برد و می‌گوید: «اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ، وَمِنْ عَذَابِ جَهَنَّمَ، وَمِنْ فِتْنَةِ الْمَحْيَا وَالْمَمَاتِ، وَمِنْ فِتْنَةِ الْمَسِيحِ الدَّجَالِ». «بار الها من به تو از عذاب دوزخ و از عذاب قبر و از فتنه‌های زندگی و مرگ و از بدی فتنه دجال پناه می‌برم».

سپس از خیر دنیا و آخرت هر اندازه که خواست از خداوند طلب می‌کند. اشکال ندارد اگر برای پدر و مادر و بقیه مسلمانان نیز دعا کند خواه نماز فرض باشد یا سنت.

در حدیث ابن مسعود آمده هنگامی که رسول الله ﷺ تشهد را به او یاد می‌داد فرمود: «ثُمَّ يَتَخَيَّرُ مِنَ الدُّعَاءِ أَعْجَبَهُ إِلَيْهِ فَيَدْعُو» «سپس دعاهايي را بدخواه خود انتخاب می‌نماید و به آنها دعا می‌کند».

و در روایت دیگری آمده: «ثُمَّ يَتَخَيَّرُ مِنَ الْمَسْأَلَةِ مَا شَاءَ». «هر مسئلتی که دلخواه بود انتخاب می‌نماید». و این شامل هر چیزی که منفعت دنیوی و اخروی باشد می‌شود. سپس به طرف راست و چپ سلام می‌دهد: «السلام عليكم ورحمة الله، السلام عليكم ورحمة الله».

۱۳- اگر نماز سه رکعتی یا چهار رکعتی باشد: مانند مغرب، ظهر، عصر، عشاء پس از دو رکعت تشهد مذکور را همراه با فرستادن درود بر رسول الله ﷺ می‌خواند سپس با تکیه بر زانوها بلند می‌شود و دستانش را تا مقابل شانه‌ها بلند می‌کند و می‌گوید: «الله أكبر» و دستانش را روی سینه قرار می‌دهد و تنها سوره فاتحه را می‌خواند. اشکال ندارد اگر گاه‌گاه در رکعت سوم و چهارم نماز ظهر سوره‌ای یا چند آیه از قرآن بخواند، چنانکه در حدیث أبو سعید الخدری ؓ آمده است.

و اگر در تشهد درود فرستادن بر رسول الله ﷺ را ترک نمود اشکالی پیش نمی‌آید. زیرا فرستادن درود در تشهد اول مستحب می‌باشد، و بعد از رکعت سوم مغرب و چهارم ظهر و عصر و عشاء تشهد می‌خواند و بر رسول الله ﷺ درود می‌فرستد. پناه می‌برد به خدا از چهار چیز: از عذاب جهنم و عذاب قبر و فتنه‌های مرگ و زندگی و فتنه دجال و بهتر است که بیشتر دعا کند.

برخی از دعاهاى مشروع در اینجا این است: ﴿رَبَّنَا ءَاتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ﴾ [البقرة: ۲۰۱]. «پروردگارا در دنیا به ما نیکی رسان، و در آخرت نیز به ما نیکی عطا فرما، و ما را از عذاب آتش دوزخ محفوظ نگهدار»، از انس ؓ روایت شده که بیشتر دعای رسول الله ﷺ این بود که می‌فرمود: ﴿رَبَّنَا ءَاتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ

حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ» [البقرة: ۲۰۱]. و به دلیل حدیث ابی حمید برای نشستن تشهد آخر پای چپ را زیر پای راست قرار می‌دهد و مقعد و کفل خویش را روی زمین می‌گذارد. پس از تشهد می‌گوید: «السلام علیکم ورحمة الله» «السلام علیکم ورحمة الله».

بعد از سلام سه بار از خداوند طلب مغفرت می‌نماید و می‌گوید: «أَسْتَغْفِرُ اللَّهَ (ثلاثاً)، اللَّهُمَّ أَنْتَ السَّلَامُ وَمِنْكَ السَّلَامُ، تَبَارَكْتَ يَا ذَا الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ. لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ، اللَّهُمَّ لَا مَانِعَ لِمَا أَعْطَيْتَ، وَلَا مُعْطِي لِمَا مَنَعْتَ، وَلَا يَنْفَعُ ذَا الْجَدِّ مِنْكَ الْجُدُّ. لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَلَا نَعْبُدُ إِلَّا إِيَّاهُ، لَهُ النِّعْمَةُ وَلَهُ الْفَضْلُ وَلَهُ الثَّنَاءُ الْحَسَنُ، لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ».

«از الله طلب آمرزش می‌کنم [سه مرتبه] الهی تو سلامی، و سلامتی از جانب تو است، تو بسیار بابرکتی، ای صاحب عظمت و بزرگی. معبودی «بحق» بجز الله، وجود ندارد. شریکی ندارد، پادشاهی از آن اوست، ستایش شایسته اوست، و او بر هر چیزی توانا است، الهی! آن چه تو بدهی، هیچ کس مانع آن نمی‌گردد، و آنچه تو منع کنی، هیچ کس نمی‌تواند آنرا بدهد. توانگر، او را ثروتش از عذاب تو نجات نمی‌دهد، و «تمامی شکوه و» ثروت از آن تو است. هیچ معبودی جز او «بحق» نیست. جز او کسی دیگر را عبادت نمی‌کنیم، نعمت و فضل از آن اوست، ستایش نیکو مخصوص اوست، معبودی بجز او وجود ندارد، همه ما با اخلاص او را بندگی می‌کنیم هر چند کافران دوست نداشته باشند».

سپس ۳۳ بار «سُبْحَانَ اللَّهِ» و ۳۳ بار «الْحَمْدُ لِلَّهِ» و ۳۳ بار «اللَّهُ أَكْبَرُ» که مجموعاً ۹۹ بار می‌شود و برای بار صدم می‌گوید: «لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ، وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ» بعداً آیه الکرسی و «بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ ❶ اللَّهُ الصَّمَدُ ❷ لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ ❸ وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ ❹».

«به نام خداوند بخشنده مهربان. بگو: خداوند، یکتا و یگانه است، (۱) خداوندی است که همه نیازمندان قصد او می‌کنند، (۲) (هرگز) نژاد، و زاده نشد، (۳) و برای او هیچگاه شبیه و

مانندی نبوده است! (۴)».

﴿بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ ۝۱ مِنْ شَرِّ مَا خَلَقَ ۝۲ وَمِنْ شَرِّ غَاسِقٍ إِذَا وَقَبَ ۝۳ وَمِنْ شَرِّ النَّفَّاثَاتِ فِي الْعُقَدِ ۝۴ وَمِنْ شَرِّ حَاسِدٍ إِذَا حَسَدَ ۝۵﴾

«۱- بگو: پناه می‌برم به پروردگار سپیده صبح. ۲- از شر تمام آنچه آفریده است. ۳- و از شر هر موجود شرور هنگامی که شبانه وارد می‌شود. ۴- و از شر آنها که در گره‌ها می‌دمند. ۵- و از شر هر حسودی هنگامی که حسد می‌ورزد».

﴿بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ ۝۱ مَلِكِ النَّاسِ ۝۲ إِلَهِ النَّاسِ ۝۳ مِنْ شَرِّ الْوَسْوَاسِ الْخَنَّاسِ ۝۴ الَّذِي يُوَسْوِسُ فِي صُدُورِ النَّاسِ ۝۵ مِنَ الْغِيَةِ وَالنَّاسِ ۝۶﴾

«۱- بگو: پناه می‌برم به پروردگار مردم. ۲- به مالک و حاکم مردم. ۳- به (خدا و) معبود مردم. ۴- از شر وسوسه‌گر پنهانکار. ۵- که درون سینه انسان‌ها وسوسه می‌کند. ۶- خواه از جن باشد یا از انسان».

را می‌خواند، و مستحب است سه سوره مذکور را پس از نماز فجر و مغرب سه بار تکرار نماید، و نیز مستحب است بعد از اذکار مذکور ده بار پس از نمازهای فجر و مغرب بگوید: «لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ يُحْيِي وَيُمِيتُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ».

«معبودی بجز الله یگانه نیست، شریکی ندارد، پادشاهی از آن اوست و ستایش مر او راست، زنده می‌کند و می‌میراند، و او بر هر چیز تواناست».

اگر نمازگزار امام باشد پس از استغفار و گفتن: «اللَّهُمَّ أَنْتَ السَّلَامُ وَمِنْكَ السَّلَامُ، تَبَارَكْتَ يَا ذَا الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ» رو به مأمومین می‌نماید و اذکار مزبور را می‌خواند. در این مورد احادیث بسیار هستند از جمله حدیث عائشه که در صحیح امام مسلم آمده است و همگی این اذکار سنت می‌باشند.

برای هر زن و مرد مسلمانی مستحب است که پیش از نماز ظهر چهار رکعت و پس از آن دو رکعت بعد از نماز مغرب، دو رکعت پس از نماز عشاء دو رکعت و پیش از نماز

فجر دو رکعت که مجموعاً دوازده رکعت می‌باشد بخواند، و آنها را سنت رواتب می‌نامند، زیرا رسول الله ﷺ در حضر به انجام آنها مواظبت فرموده‌اند اما در سفر بجز رواتب فجر و نماز وتر سنت نمی‌خواند.

و در این باره رسول الله ﷺ الگوی ماست. خداوند می‌فرماید: ﴿لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ﴾ [الأحزاب: ۲۱]. «در (زندگی) رسول خدا سرمشق و الگوی زیبایی برای شما است».

و رسول الله ﷺ فرموده «صَلُّوا كَمَا رَأَيْتُمُونِي أُصَلِّي». «نماز بخوانید همانطور که دیدید من نماز خواندم». [بخاری].

بهتر آن است که نمازهای رواتب و وتر در منزل خوانده شود و اگر در مسجد خوانده شد اشکالی ندارد.

رسول الله ﷺ می‌فرماید: «أَفْضَلُ صَلَاةِ الْمَرْءِ فِي بَيْتِهِ، إِلَّا الصَّلَاةَ الْمَكْتُوبَةَ». «بهترین نماز انسان آن است که در منزل خوانده شود بجز نمازهای فرض». [متفق علیه].

محافظت بر نمازهای سنت رواتب سبب داخل شدن به بهشت است. در صحیح مسلم از ام حبیبه رضی الله عنها روایت شد که می‌گوید: شنیدم از رسول الله ﷺ می‌فرمود: «مَا مِنْ عَبْدٍ مُسْلِمٍ يُصَلِّيَ لِلَّهِ تَعَالَى كُلَّ يَوْمٍ ثِنْتَيْ عَشْرَةَ رُكْعَةً تَطَوُّعًا غَيْرَ الْفَرِيضَةِ، إِلَّا بَنَى اللَّهُ لَهُ بَيْتًا فِي الْجَنَّةِ». «هر مسلمانی روزانه دوازده رکعت نماز سنت را برای خدا بخواند در بهشت خانه‌ای را برای او می‌سازد».

امام ترمذی این حدیث را به آنچه گفته شد تفسیر نموده است.

اگر چهار رکعت سنت پیش از عصر و دو رکعت پیش از مغرب و دو رکعت پیش از عشاء را بخواند کار نیکی انجام می‌دهد. رسول الله ﷺ فرموده: «رَحِمَ اللَّهُ امْرَأً صَلَّى أَرْبَعًا قَبْلَ الْعَصْرِ». «رحمت خداوند بر آن کسی که پیش از عصر چهار رکعت نماز سنت بخواند». به روایت امام احمد و ابوداود و ترمذی که آن را حسن دانسته و ابن خزیمه و ابن خزیمه آنرا تصحیح نموده و اسناد حدیث صحیح می‌باشد.

و نیز رسول الله ﷺ فرموده: «بَيْنَ كُلِّ أَذَانَيْنِ صَلَاةٌ بَيْنَ كُلِّ أَذَانَيْنِ صَلَاةٌ». «درمیان هر اذان و اقامه‌ای نماز سنت وجود دارد». برای بار سوم فرمود «لَمَنْ شَاءَ» «برای هر کسی که دوست داشته باشد نماز سنت بخواند». [به روایت امام بخاری].

و اگر پیش از ظهر چهار رکعت و بعد از آن چهار رکعت بخواند کار خوبی انجام داده. رسول الله ﷺ فرموده: «مَنْ حَافِظٌ عَلَى أَرْبَعٍ قَبْلَ الظُّهْرِ وَأَرْبَعٍ بَعْدَهَا حَرَّمَهُ اللَّهُ عَلَى النَّارِ». «کسی که بر چهار رکعت سنت پیش از ظهر و پس از آن محافظت نماید خداوند جسد او را بر آتش دوزخ حرام می‌نماید». [امام احمد و اهل سنن آنرا از ام حبیبه رضی الله عنها روایت نموده‌اند].

منظور این است که دو رکعت به رواتب ظهر اضافه نماید. زیرا رواتب قبل از ظهر چهار رکعت می‌باشد و بعد از آن دو رکعت، اگر دو رکعت دیگر را به آن اضافه نماید آنچه در حدیث ام حبیبه رضی الله عنها آمده است بدست می‌آید.

درود و رحمت فراوان بر خاتم پیامبران محمد بن عبدالله و بر آل و یاران او باد و نیز بر آن کسانی که تا روز قیامت از او به نیکی تبعیت می‌کنند.

دیкте کننده: عبدالعزيز بن باز رحمه الله

احکام نماز و طهارت مریض

ستایش خداوندی را سزا است که پروردگار جهانیان است. درود و رحمت بر روان پاک اشرف انبیاء و مرسلین محمد ﷺ و بر آل و یاران او باد. و بعد:

این چند کلمه کوتاهی است در مورد احکام نماز و طهارت مریض و آن را به خواهران و برادران مسلمان تقدیم می‌دارم.

خداوند سبحان برای انجام هر نمازی طهارت و پاکیزگی را اساس قرار داده‌است. برطرف نمودن حدث و بی‌وضویی و برطرف نمودن نجاست خواه از بدن یا لباس یا مکان نماز دو شرط اساسی نماز می‌باشند، هرگاه انسان مسلمان اراده نماز نمود بر او واجب است که وضو بگیرد یا غسل کند اگر نیاز داشته باشد.

باید پیش از وضو برای کسی که قضای حاجت انجام می‌دهد با آب یا سنگ خود را پاک نماید تا نظافت کامل شود.

و اینک بیان برخی از احکام متعلق به طهارت:

پاک نمودن با آب برای هر آنچه که از پیش یا پس انسان خارج می‌شود مانند ادرار و مدفوع واجب است، اما اگر کسی خوابید یا بادی از او خارج شد کافی است که وضو بگیرد و نیازی به پاک کردن خویش ندارد، زیرا پاک نمودن با آب برای برطرف نمودن نجاست می‌باشد، و در اینجا نجاستی در کار نیست.

پاک کردن با سنگ، جای پاک کردن با آب را می‌گیرد، یعنی انسان می‌تواند به جای آب از سنگ استفاده کند، و باید سه سنگ باشد. رسول الله ﷺ می‌فرماید: «مَنْ اسْتَجْمَرَ فَلْيُوتِرْ». هر کس خواست برای نظافت خویش از سنگ بجای آب استفاده کند باید از تاک استفاده نماید، سه تا باشد، یا پنج تا، یا هفت تا.

و نیز می‌فرماید: «إِذَا ذَهَبَ أَحَدُكُمْ إِلَى الْغَائِطِ فَلْيَذْهَبْ مَعَهُ بِثَلَاثَةِ أَحْجَارٍ فَإِنَّهَا تُجْزِي عَنْهُ». «هرگاه کسی از شما به قضای حاجت رفت سه سنگ را همراه خود ببرد. استفاده از آنها بجای آب برای او کافی است». [به روایت ابوداود] و رسول اکرم ﷺ نهی فرموده که برای طهارت کمتر از سه سنگ باشد. [روایت از مسلم].

جائز نیست با سرکین و استخوان و خوراک و هر چیزی که دارای احترام باشد استفاده نمود، و بهتر آن است که از سنگ و هر چیزی که همانند سنگ می‌باشد، مانند دستمال کاغذی استفاده نموده و به دنبال آن آب را بکار گرفت، زیرا سنگ عین نجاست را برطرف می‌نماید، و آب محل آن را پاک می‌کند، پس بهتر است از هر دو تا استفاده نمود.

انسان مختار است که آیا با سنگ یا با آب یا اینکه از آب و سنگ برای پاک نمودن خود استفاده نماید. از انس رضی الله عنه روایت شده که: «كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَدْخُلُ الْخَلَاءَ فَأَحْمِلُ أَنَا وَغُلَامٌ نَحْوِي إِدَاوَةً مِنْ مَاءٍ وَعَنْزَةً فَيَسْتَنْجِي بِالْمَاءِ». «رسول الله ﷺ به قضای حاجت می‌رفت

من و غلامی همانند خودم ظرفی از آب و نیزه‌ای یا عصایی که لبه آن تیز باشد برای رسول الله ﷺ برمی‌داشتیم. رسول الله ﷺ با آب خود را پاک می‌نمود»^(۱). [متفق علیه].

از ام المؤمنین عائشه رضی الله عنها روایت شده که به گروهی از زنان می‌گفت: «مُرْنَ أَرْوَاجَكُنَّ أَنْ يَسْتَطِيبُوا بِالْمَاءِ فَإِنِّي أَسْتَحْيِيَهُمْ فَإِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ يَفْعَلُهُ». «همسران خود را امر کنید که با آب خود را پاک نمایند و من شرم می‌کنم که به همسران شما بگویم، رسول الله ﷺ برای قضای حاجت از آب استفاده می‌نمود». [ترمذی می‌گوید این حدیث صحیح می‌باشد].

اگر خواست که از آب یا سنگ استفاده کند، آب بهتر است زیرا آب محل نجاست و عین نجاست و اثر آن را از بین می‌برد، و برای پاک نمودن بهتر است.

اگر خواست تنها از سنگ استفاده کند، سه تا سنگ کافی است. اگر محل نجاست با سه تا سنگ پاک شود، و اگر سه تا کافی نباشد چهار تا یا پنج تا یا بیشتر تا محل نجاست پاک شود. و بهتر است تاک را بکار گیرد مثلاً سه تا یا پنج تا یا هفت. رسول الله ﷺ می‌فرماید: «مَنْ اسْتَجَمَرَ فَلْيُوتِرْ». «هر کسی خواست برای پاک نمودن خویش از سنگ استفاده کند، تاک را بکار گیرد».

جائز نیست با دست راست خود را پاک نماید از سلمان فارسی روایت شده که: «نَهَانَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَنْ يَسْتَنْجِيَ أَحَدُنَا بِيَمِينِهِ». «رسول الله ﷺ ما را نهی فرمود از اینکه با دست راست خود را پاک نمایم». و می‌فرماید: «لَا يُمَسِّكَنَّ أَحَدُكُمْ ذَكَرَهُ بِيَمِينِهِ وَهُوَ يَبُولُ». «هیچ کس از شما هنگام ادرار با دست راست ذکر خود را نگیرد و در قضای حاجت با دست راست خود را پاک نکند».

اگر دست چپ قطع شده بود یا شکسته بود یا هر مشکل دیگری داشت اشکالی ندارد از دست راست استفاده نماید، و اگر از آب و سنگ استفاده کند اکمل‌تر و بهتر است.

خداوند متعال شریعت اسلامی را بر سهولت و آسان‌گیری پایه‌ریزی نموده، و برای

۱- رسول الله ﷺ آن نیزه یا عصا را در مقابل خود نصب می‌نمود و پارچه‌ای را روی آن قرار می‌داد تا دیده نشود. (مترجم).

کسانی که دارای عذر می‌باشند در انجام عبادات به اندازه عذرشان تخفیف داده‌است تا بدون مشقت و آسانی بتوانند عبادات خود را انجام دهند. خداوند می‌فرماید: ﴿وَمَا جَعَلَ عَلَيْكُمْ فِي الدِّينِ مِنْ حَرَجٍ﴾ [الحج: ۷۸].

«خداوند در دین (اسلام) کار سنگین و دشواری را بر شما نگذاشته است».

و می‌فرماید: ﴿يُرِيدُ اللَّهُ بِكُمُ الْيُسْرَ وَلَا يُرِيدُ بِكُمُ الْعُسْرَ﴾ [البقرة: ۱۸۵].

«خداوند آسایش شما را می‌خواهد خواهان زحمت شما نیست».

و می‌فرماید: ﴿فَاتَّقُوا اللَّهَ مَا اسْتَطَعْتُمْ﴾ [التغابن: ۱۶]. «آنقدر که در توان دارید از خدا بپرهیزید و تقوا پیشه کنید».

رسول الله ﷺ می‌فرماید: «إِذَا أَمَرْتُكُمْ بِأَمْرٍ فَأَتُوا مِنْهُ مَا اسْتَطَعْتُمْ». «هرگاه شما را به انجام کاری امر نمودم هر اندازه که در توان دارید آنرا انجام دهید». و می‌فرماید: «إِنَّ الدِّينَ يُسْرٌ». «دین آسان و بر سهولت پایه‌ریزی شده است».

مریض اگر نتوانست برای وضو یا غسل از آب استفاده کند، یا ترس داشت که اگر از آب استفاده کند مریضی‌اش بیشتر شود، یا سلامتی‌اش به خطر افتد تیمم می‌کند.

تیمم عبارت است از اینکه: یک بار هر دو دست خویش بر روی خاک پاک می‌زند و به صورت خود می‌کشد و کف دستانش را بر پشت آنها می‌مالد. خداوند می‌فرماید: ﴿وَإِنْ كُنْتُمْ مَرْضَىٰ أَوْ عَلَىٰ سَفَرٍ أَوْ جَاءَ أَحَدٌ مِنْكُم مِّنَ الْغَائِطِ أَوْ لَمَسْتُمُ النِّسَاءَ فَلَمْ تَجِدُوا مَاءً فَتَيَمَّمُوا صَعِيدًا طَيِّبًا فَامْسَحُوا بِوُجُوْهِكُمْ وَأَيْدِيكُمْ مِنْهُ﴾ [المائدة: ۶].

«اگر یکی از شما بیمار بودید یا اینکه مسافر باشید یا اینکه یکی از شما از قضای حاجت برگشته‌اید یا آمیزش جنسی با زنان کرده‌اید و در این صورت آب نیافتید با خاک پاک تیمم کنید و با آن بر صورت‌ها و دست‌های خود بکشید».

حکم کسی که نتواند از آب برای وضو یا غسل استفاده کند مانند حکم کسی است که آب نداشته باشد. خداوند می‌فرماید: و می‌فرماید: ﴿فَاتَّقُوا اللَّهَ مَا اسْتَطَعْتُمْ﴾ [التغابن: ۱۶]. «هر اندازه که می‌توانید از خدا بهراسید و پرهیزگاری کنید».

رسول الله ﷺ می‌فرماید: «إِذَا أَمَرْتُكُمْ بِأَمْرٍ فَأَتُوا مِنْهُ مَا اسْتَطَعْتُمْ». «هرگاه شما را به انجام کاری امر نمودم هر اندازه که در توان دارید آنرا انجام دهید».

رسول الله ﷺ به عمار پسر یاسر فرمود: «إِنَّمَا يَكْفِيكَ أَنْ تَقُولَ بِيَدَيْكَ هَكَذَا».

رسول الله ﷺ دستان مبارکش را روی زمین زد و سپس به صورت و دستان خود کشید. تیمم جائز نیست مگر به خاک پاک و دارای گرد و غبار باشد.

و باید نیت داشته باشد، بدون نیت تیمم جائز نیست. رسول الله ﷺ می‌فرماید: «إِنَّمَا الْأَعْمَالُ بِالنِّيَّاتِ وَإِنَّمَا لِكُلِّ امْرِئٍ مَا نَوَى» «کردار انسان‌ها به نیت آنها بستگی دارد، و برای هر انسانی آنچه که نیت دارد محسوب می‌شود».

طهارت مریض دارای چند حالت می‌باشد

۱- اگر مریضی او کم باشد و با بکارگیری آب ترس تلف شدن و مریضی خطرناک و به تأخیر افتادن مریضی و درد زیاد، نداشت مانند: درد سر، و درد دندان، و مانند آن، و ممکن بود از آب گرم استفاده نماید، تیمم برای او جائز نمی‌باشد، زیرا تیمم برای دفع ضرر می‌باشد و در اینجا ضرری در کار نیست. و آب هم وجود دارد، پس واجب است از آب استفاده کند.

۲- و اگر مرض خطرناک باشد، و با بکارگیری آب نفس خود را از دست دهد، یا اعضای از دست دهد، یا مرض خطرناک‌تری ایجاد شود، و یا منفعتی را از دست دهد، در این صورت‌ها تیمم برای وی جائز می‌باشد. خداوند می‌فرماید: ﴿وَلَا تَقْتُلُوا أَنْفُسَكُمْ إِنَّ اللَّهَ كَانَ بِكُمْ رَحِيمًا﴾ [النساء: ۲۹].

«خودکشی مکنید که خداوند نسبت به شما مهربان است».

۳- و اگر مرض طوری باشد که شخص مریض توان حرکت کردن را نداشته باشد، و کسی هم نباشد که به او آب برساند، جائز است تیمم کند، و اگر شخصاً نتوانست تیمم کند دیگری او را تیمم کند.

اگر لباس او، یا بدن، یا فرش او کثیف شد، و نتوانست آن را برطرف نماید، جائز است با آن حالت نماز بخواند. خداوند می‌فرماید: ﴿فَاتَّقُوا اللَّهَ مَا اسْتَطَعْتُمْ﴾ [التغابن: ۱۶]. جائز نیست بخاطر ناتوانی از طهارت و برطرف نمودن نجاست نماز را از وقت خود به تأخیر اندازد.

۴- اگر در بدن مریض زخم‌های زیاد وجود داشت، یا جوش‌ها و دمل‌های چرکین در بدن او وجود داشت، یا شکستگی یا مریضی که نتواند از آب استفاده کند و جنب شد با دلایل پیشین جائز است تیمم کند، و اگر ممکن باشد که قسمت سالم بدن را بشوید واجب است آنرا بشوید و برای بقیه تیمم کند.

۵- اگر مریض در محلی قرار داشت که نه آب وجود دارد و نه خاک، و نه کسی که آب یا خاک را به او برساند، در این حالت بدون تأخیر نماز می‌خواند، بدلیل فرموده خداوند که: ﴿فَاتَّقُوا اللَّهَ مَا اسْتَطَعْتُمْ﴾ [التغابن: ۱۶].

۶- اگر مریض دچار مرض سلسل البول، یا استمرار خروج خون یا باد شده بود و پس از معالجه شفا نیافته بود، باید برای هر نمازی هنگام رسیدن وقت آن وضو بگیرد، و آنچه را که به بدن یا لباس او اصابت کرده بشوید، یا اگر ممکن باشد در هنگام نماز از لباس تمیزی استفاده کند.

خداوند می‌فرماید: ﴿وَمَا جَعَلَ عَلَيْكُمْ فِي الدِّينِ مِنْ حَرَجٍ﴾ [الحج: ۷۸].

«خداوند در دین کارهای سنگین و دشوار را بر دوش شما نگذاشته است».

و می‌فرماید: ﴿يُرِيدُ اللَّهُ بِكُمُ الْيُسْرَ وَلَا يُرِيدُ بِكُمُ الْعُسْرَ﴾ [البقرة: ۱۸۵].

«خداوند راحتی شما را می‌خواهد و خواهان زحمت شما نیست».

رسول الله ﷺ می‌فرماید: «إِذَا أَمَرْتُكُمْ بِأَمْرٍ فَأْتُوا مِنْهُ مَا اسْتَطَعْتُمْ». «هرگاه شما را به انجام کاری امر نمودم هر اندازه که در توان دارید آنرا انجام دهید». برای خود احتیاط کند نگذارد نجاست در بدن و لباس و مکان نماز پخش شود.

و در عین وقت می‌تواند هر اندازه که برای او میسر است نماز بخواند، یا از روی

مصحف قرآن تلاوت کند تا وقت تمام می‌شود، و هنگامی که وقت نماز بعدی رسید وضو را اعاده نماید یا تیمم کند، اگر از بکارگیری آب معذور باشد. زیرا رسول الله ﷺ امر فرموده به مستحاضه که برای هر نمازی باید وضو بگیرد^(۱) مستحاضه زنی را گویند که دائم در خون غیرقاعدگی باشد.

هنگامی که وقت نماز رسید و وضو گرفت دیگر اشکالی ندارد، اگر ادرار یا باد یا خون خارج شود.

اگر روی اعضای مریض چوب شکسته‌بندی یا گچ قرار گرفته باشد و مریض به آنها نیاز داشته باشد، برای وضو یا غسل کافی است روی آنها را مسح کند، و بقیه اعضای سالم را بشوید. اگر شستن اعضای سالم و مسح شکسته‌بندی نیز مشکل ایجاد می‌کند، کافی است تیمم بکند، بجای اعضای بسته شده و اعضایی که شستن آنها ایجاد مشکل می‌کنند.

هر آنچه وضو را باطل می‌کند، تیمم را نیز باطل می‌کند، و تیمم نیز باطل می‌شود به توانایی بکارگیری آب برای کسی که از استعمال آن معذور بوده، یا به یافتن آب، برای کسی که بخاطر نبودن آن تیمم کرده است.

چگونگی نماز مریض

اهل علم اجماع کرده‌اند بر اینکه کسی که نمی‌تواند در حال ایستادن نماز بخواند، به حالت نشستن نماز بخواند، و اگر از نشستن هم معذور باشد، روی پهلوی در حالیکه رو به قبله نموده است بخواند، و مستحب است که روی پهلوی راست قرار بگیرد، و اگر نتواند روی پهلوی قرار بگیرد، بر پشت و رو به آسمان نمازش بخواند.

رسول الله ﷺ به عمران بن حصین فرمود: «صَلِّ قَائِمًا، فَإِنْ لَمْ تَسْتَطِعْ فَقَاعِدًا، فَإِنْ لَمْ تَسْتَطِعْ فَعَلَى جَنْبٍ». «نماز را با ایستادن بخوان، اگر نتوانستی به حالت نشستن، و اگر

۱- این هم حکم مستحاضه را دارد. (مترجم).

نتوانستی روی پهلوی دراز بکشی و نماز بخوان». [روایت از بخاری]. و در روایت نسائی آمده: «فَإِنْ لَمْ تَسْتَطِعْ فَمُسْتَلْقِيًا». «اگر نتوانستی بر پشت و رو به آسمان نماز را بخوان».

اگر کسی قادر باشد که به ایستادن نماز بخواند اما نتواند به رکوع و سجده برود، باید به حال ایستادن نماز بخواند، و برای رکوع اشاره کند، سپس بنشیند برای سجده نیز اشاره کند. خداوند می‌فرماید: ﴿وَقُومُوا لِلَّهِ قَانِتِينَ﴾ [البقرة: ۲۳۸].

«و از روی خضوع و اطاعت، برای خدا بپاییزید!».

و رسول الله ﷺ می‌فرماید: «صَلِّ قَائِمًا». «به حالت ایستادن نماز بخوان» و نیز بخاطر عام بودن فرموده حق تعالی که می‌فرماید: ﴿فَأَتَّقُوا اللَّهَ مَا اسْتَطَعْتُمْ﴾ [التغابن: ۱۶].

«هر آن اندازه که در توان دارید از خدا بهراسید و پرهیزگاری کنید».

اگر کسی درد چشم داشت و پزشکان ماهر به او گفته باشند اگر بر پشت و رو به آسمان نماز بخوانی بهبودی می‌یابی بر پشت و رو به آسمان نمازش را بخواند. و اگر کسی از بردن رکوع و سجده معذور باشد کافی است به حالت خمیدن به آنها اشاره نماید، و برای سجده کمی بیشتر خم شود.

اگر کسی به تنهایی قادر به سجده بردن نباشد، رکوع می‌برد و برای سجده اشاره می‌نماید.

و اگر کسی نتوانست پشتش را خم کند کافی است گردنش را خم کند.

و اما اگر کسی بعلت پیری یا هر مشکل دیگری پشتش خم شده و به حالت رکوع درآمده باشد، هنگامی که خواست به رکوع برود یک کمی بیشتر خم شود، و اگر ممکن باشد برای سجده رفتن کمی صورتش را به زمین نزدیک کند.

اگر کسی نتواند برای رکوع یا سجده با سر اشاره کند کافی است نیت داشته باشد و تکبیر بگوید. مادامی که عقلش را از دست نداده باشد، با دلایلی که گذشت به هیچ وجه نماز از او ساقط نمی‌شود.

هرگاه مریض در اثنای نماز آنچه را که از انجام آن ناتوان مانده بود نتوانست انجام

دهد، مانند ایستادن، یا نشستن، یا رکوع، یا سجده، یا اشاره، به آن منتقل می‌شود، و آن را انجام می‌دهد و نمازش را کامل می‌نماید.

هرگاه کسی خوابید، خواه مریض باشد یا نه، نماز نخواند و یا از یاد برد که نماز بخواند، هرگاه بیدار شد، یا به یاد آورد واجب است بلافاصله نمازش را بخواند، جائز نیست تا وقت رسیدن نماز دیگری آن را به تأخیر اندازد. رسول الله ﷺ می‌فرماید: «مَنْ نَامَ عَنْ صَلَاةٍ أَوْ نَسِيَهَا حَتَّى ذَهَبَ وَقْتُهَا وَعَلَيْهِ قَضَاؤُهَا إِذَا ذَكَرَهَا لَا كَفَّارَةَ لَهَا إِلَّا ذَلِكَ». «اگر کسی خوابید یا از یاد برد که نماز بخواند، هرگاه بیدار شد یا به یاد آورد فوری آن را بخواند، و بجز خواندن آن، کفاره دیگری ندارد». رسول الله ﷺ این آیه را تلاوت فرمود: ﴿وَأَقِمِ الصَّلَاةَ لِذِكْرِي﴾ [طه: ۱۴].

«نماز را برپای دار، تا همیشه به یاد من باشی».

به هیچ صورت جائز نیست نماز را ترک نمود بلکه بر هر مکلفی واجب است که در روزهای مریضی بر انجام نمازها حریص‌تر باشد از روزهای سلامتی و صحت. جائز نیست که هیچ کس فرضی را ترک نماید تا اینکه وقت آن فوت شود، هرچند که مریض باشد، مادامی که عقلش را از دست نداده باشد. بلکه بر او واجب است هر اندازه که می‌تواند آن را انجام دهد.

اگر عمداً آن را ترک نمود در حالیکه هنوز عاقل و سرحال است و می‌تواند آن را انجام دهد هرچند که به اشاره باشد، گناهکار است بلکه برخی از اهل علم معتقد هستند به این کار کافر می‌شود، زیرا رسول الله ﷺ می‌فرماید: «الْعَهْدَ الَّذِي بَيْنَنَا وَبَيْنَهُمُ الصَّلَاةُ فَمَنْ تَرَكَهَا فَقَدْ كَفَرَ». «عهد و پیمانی که در میان ما و کافران فرق می‌گذارد، نماز است. هر کسی آنرا ترک کند کافر می‌شود».

و نیز رسول الله ﷺ می‌فرماید: «رَأْسُ الْأَمْرِ الْإِسْلَامُ وَعَمُودُهُ الصَّلَاةُ وَذَرْوَةُ سَنَامِهِ الْجِهَادُ».

«سر کارها اسلام است، و ستون آن نماز است، و بلندترین قله آن جهاد در راه خدا است».

رسول الله ﷺ می فرماید: «بَيْنَ الرَّجُلِ وَبَيْنَ الشِّرْكِ أَوْ الْكُفْرِ تَرْكُ الصَّلَاةِ». «فرق میان شخص مسلمان و شرک و کفر ترک نماز می باشد». [صحیح امام مسلم]. باتوجه به دلایل قرآنی و احادیثی که در مورد شأن و منزلت نماز آمده اند این قول (یعنی تارک نماز کافر می شود) اصح تر و قوی تر می باشد.

اگر برای نمازگزار مشکل باشد که هر نمازی را سر وقت بخواند می تواند نمازها را با هم جمع کند.

مثلاً نماز ظهر و عصر را با هم جمع می کند، و مغرب و عشاء را با هم جمع می کند، خواه جمع تأخیر یا جمع تقدیم باشد، هر طور برای وی آسان باشد آن را انجام می دهد.

برای توضیح بیشتر بگویم اگر بخواهد نماز عصر را به پیش می کشد و همراه با نماز ظهر آنرا می خواند.

و اگر بخواهد نماز ظهر را به تأخیر می اندازد و همراه با عصر می خواند.

و اگر خواست عشاء را به پیش می کشد و همراه نماز مغرب می خواند.

و یا مغرب را به تأخیر می اندازد و همراه عشاء می خواند.

و اما نماز فجر با نمازهای عشاء و ظهر خوانده نمی شود زیرا وقت نماز فجر جدا از وقت نمازهای قبل و بعد آن می باشد.

این بود برخی از احکام متعلق به حالات مریض در انجام طهارت و نماز.

از خداوند سبحان مسئلت می نمایم که به مریضان مسلمان شفا عطا فرماید، و گناهانشان را به رحمت خود ببوشاند، و عفو و مغفرت و سلامتی دنیا و آخرت را شامل همگان گرداند. تنها او بخشنده کریم است.

مفتی عام عربستان سعودی

و رئیس هیئت کبار علماء و اداره فتوی و تحقیقات علمی

عبدالعزیز بن عبدالله بن باز

منابع كتاب

- ١- قرآن كريم.
- ٢- صحيح بخارى.
- ٣- صحيح مسلم.
- ٤- كتاب الصلاة شيخ ابن القيم.
- ٥- آداب أثر الصلاة شيخ محمد بن عبد الوهاب.
- ٦- مواقيت الصلاة شيخ محمد بن عثيمين.
- ٧- الكلم الطيب شيخ الإسلام ابن تيميه.
- ٨- تحفة الأخيار شيخ عبدالعزيز بن باز.